

รายงานผลการวิจัย

เรื่อง การสรรหาตัวชี้วัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
กรณีเวียงกุมกาม จังหวัดเชียงใหม่
Sustainable Historic Tourism Indicators Selection by Community Participation: Case of
Wiang Kum Kam, Chiang Mai

ได้รับจัดสรรงบประมาณวิจัย

ประจำปี 2554

จำนวน 50,000 บาท

หัวหน้าโครงการ

ดร.วรากรณ์ งามสมสุข

ผู้ร่วมโครงการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รัตนา โพธิ์สุวรรณ

งานวิจัยเสร็จสิ้นสมบูรณ์

1 ธันวาคม 2555

กิตติกรรมประกาศ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ สำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการ การเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ได้ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยในปีงบประมาณ 2554 เพื่อเป็นการ พัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัย และขอขอบคุณ รศ.ดร.วราภรณ์ ปัญญาวดี ที่ปรึกษาโครงการวิจัย พร้อมด้วยผู้นำชุมชนและชาวบ้านบ้านช้างค้ำ หมู่ที่ 11 ต.ท่าวังตาล อ. สारกัก จ. เชียงใหม่ ที่ อนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและเื้ออำนวยการจัดการประชุมกลุ่ม เพื่อใช้ในการ วิจัยในครั้งนี้ รวมถึงคุณวันเพ็ญ ดวงมาราช และเจ้าหน้าที่ฝ่ายยุทธศาสตร์และประสานงานวิจัย สำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตรทุกท่าน ที่ให้คำปรึกษาในทุกเรื่องระหว่างการทำกรวิจัย นี้ ผู้วิจัยจึงขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ทั้งนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณคุณคุณเก นันตะเสน ที่ให้ความช่วยเหลือในการประชุมกลุ่ม พร้อมกับได้แสดงความคิดเห็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อันเป็นประโยชน์จนกระทั่งทำให้งานวิจัยฉบับนี้ เสร็จสมบูรณ์

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
สารบัญตาราง	ค
สารบัญภาพ	ง
บทคัดย่อ	1
Abstract	2
บทที่ 1 บทนำ	3
ความสำคัญของปัญหา	3
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
ขอบเขตของการวิจัย	6
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	7
แนวคิดและทฤษฎี Conjoint Analysis	7
ขั้นตอนในการศึกษา	9
การประยุกต์ใช้ทฤษฎี Conjoint Analysis	11
แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยว	12
แนวคิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน	13
แนวคิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน	15
แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน	18
ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน	18
แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว	21
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว	22

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	28
ประชากรกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย	28
ประวัติความเป็นมาของเวียงกุมกาม	29
เครื่องมือในการวิจัย	36
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	36
การวิเคราะห์ข้อมูล	36
บทที่ 4 ผลการศึกษา	38
ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของตัวแทนผู้ตอบแบบสอบถาม	38
ส่วนที่ 2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว	43
ส่วนที่ 3 ความพึงพอใจต่อคุณลักษณะตัวชี้วัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน	45
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	54
สรุปและอภิปรายผลการวิจัย	54
ข้อเสนอแนะ	57
เอกสารอ้างอิง	58
ภาคผนวก ก.ตารางผนวกตัวชี้วัดความยั่งยืน	63
ภาคผนวก ข.แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย	77
ภาคผนวก ค.ภาพประกอบการวิจัย	81

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 4.1 เพศของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม	38
ตารางที่ 4.2 ช่วงอายุของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม	38
ตารางที่ 4.3 การนับถือศาสนาของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม	39
ตารางที่ 4.4 สถานภาพของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม	39
ตารางที่ 4.5 ระดับการศึกษาของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม	40
ตารางที่ 4.6 อาชีพของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม	40
ตารางที่ 4.7 รายได้ทั้งหมดของครัวเรือนตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามก่อนหักภาษี	41
ตารางที่ 4.8 สถานที่ในครัวเรือนของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม	42
ตารางที่ 4.9 สถานะในชุมชนของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม	42
ตารางที่ 4.10 ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม	42
ตารางที่ 4.11 ชาวบ้านในชุมชนควรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว	43
ตารางที่ 4.12 ชาวบ้านในชุมชนเคยแสดงความคิดเห็นในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว	43
ตารางที่ 4.13 ครอบครัวตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามมีรายได้จากการท่องเที่ยว	44
ตารางที่ 4.14 สมาชิกในชุมชนเข้าเป็นกรรมการบริหารจัดการการท่องเที่ยว	44
ตารางที่ 4.15 รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีความเหมาะสมหรือไม่	45
ตารางที่ 4.16 ค่าน้ำหนักความสำคัญที่ได้จากแบบจำลองความพึงพอใจต่อคุณลักษณะ ตัวชี้วัดความยั่งยืนของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม	46
ตารางที่ 4.17 ผลวิเคราะห์แบบจำลองความพึงพอใจต่อคุณลักษณะตัวชี้วัดการท่องเที่ยวเชิง ประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม	50
ตารางที่ 4.18 ค่าความพอใจรวมของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามต่อชุดคุณลักษณะ ตัวชี้วัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน	52
ตารางที่ 5.1 ตัวชี้วัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน	57

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจกับระดับคุณลักษณะที่มีลักษณะเป็นแบบเส้นตรง เป็นแบบจุดจุดมคคคิ และแบบไม่ต่อเนื่อง	8
ภาพที่ 2 การประชุมกลุ่มตัวแทนชาวบ้าน	81
ภาพที่ 3 การประชุมกลุ่มตัวแทนชาวบ้าน	81
ภาพที่ 4 การประชุมกลุ่มตัวแทนชาวบ้าน	82

การสรรหาตัวชี้วัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
กรณีเวียงกุมกาม จังหวัดเชียงใหม่

Sustainable Historic Tourism Indicators Selection by Community Participation:

Case of Wiang Kum Kam, Chiang Mai

วราภรณ์ งามสมสุข¹ และรัตนา โพธิสุวรรณ¹

Waraporn Ngamsomsuke¹ and Ratana Pothisuwan¹

¹คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จ.เชียงใหม่ 50290

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ทำการสรรหาตัวชี้วัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีเวียงกุมกาม จังหวัดเชียงใหม่ โดยทำการสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนชาวบ้าน หมู่ที่ 11 บ้านช้างค้ำ จำนวน 178 ครัวเรือน ด้วยแบบสอบถาม ด้วยวิธี Conjoint Analysis ซึ่งผลการวิเคราะห์ค่าสถิติ Pearson's R=0.893 และ Kendall's tau=0.739 แสดงว่าค่าที่ได้จากแบบจำลองความพึงพอใจของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับที่ดี และทำให้ทราบถึงตัวชี้วัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน ที่มาจากชาวบ้านในชุมชน ประกอบด้วยตัวชี้วัด 4 ด้าน คือด้านเศรษฐกิจ (3 ใน 4 ของชาวบ้านในชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว) ด้านสังคม (สัดส่วนค่าเข้าชมร้อยละ 40 ที่นำมาพัฒนาชุมชน และ 3 ใน 4 ของคณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยวมาจากชาวบ้านในชุมชน) ด้านวัฒนธรรม (ได้รับงบประมาณเพื่อการบูรณะ ซ่อมแซม โบราณสถานร้อยละ 20 เมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่นๆ) และด้านสิ่งแวดล้อม (ความสูงของสิ่งปลูกสร้างโดยรอบโบราณสถาน ควรสูงได้ไม่เกิน 10 เมตร และระยะห่างจาก โบราณสถานถึงสิ่งปลูกสร้างของท่าน ควรตั้งอยู่ห่างกันไม่น้อยกว่า 50 เมตร

คำสำคัญ: ตัวชี้วัด การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน การมีส่วนร่วมของชุมชน วิธี Conjoint Analysis

Abstract

This research targets to select the sustainable historic tourism indicators by community participation at Wiang Kum Kam, Chiang Mai province and 178 households of Moo 11 Ban Chang Kham were represent residents sampling. The questionnaire and Conjoint Analysis were applied in this research. The statistical results of Pearson's R equaled 0.893 and Kendall's tau equaled 0.739 showed that the satisfaction model was at good level. The Conjoint Analysis results presented the sustainable historic tourism indicators by community participation in 4 dimensions: economic dimension (3/4 of villagers earn from tourism), social dimension (40% of entrance fee is brought to develop community and 3/4 of tourism management committees are from local villagers), cultural dimension (20% of annual budgets is shared for historic restoration) and environmental dimension (the height of the surrounding buildings should not high exceed 10 meters and the distance between the historic sites and surrounding building should located not less than 50 meters).

Keywords: Indicators, Sustainable Historic Tourism, Community Participation, Conjoint Analysis

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม มีความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทยที่มีมิตรไมตรี ทำให้ประเทศไทยมีความพร้อมด้านการท่องเที่ยวอย่างมาก จากสถิติ พบว่าในปี พ.ศ. 2548 ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวสูงถึง 367.38 ล้านบาท และเพิ่มสูงขึ้นถึง 585.96 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2553 โดยมีอัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 11.90 ต่อปี (กรมการท่องเที่ยว, 2553) และเมื่อมีการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี พ.ศ.2558 องค์การการท่องเที่ยวโลกคาดการณ์ว่า จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะเดินเข้ามาท่องเที่ยวในกลุ่มประเทศอาเซียนประมาณ 120 ล้านคน และจะทำให้จำนวนประชากรของประเทศกลุ่มอาเซียนมีประมาณ 600 ล้านคน (หรือ 1 ใน 10 ของจำนวนประชากรทั่วโลก) ส่งผลให้ประเทศไทยซึ่งตั้งอยู่ใจกลางของกลุ่มประเทศ กลายเป็นจุดสนใจด้านการค้าและการลงทุนกับตลาดอื่นนอกภูมิภาคขึ้นมาทันที ทำให้นักลงทุนชาวต่างชาติให้ความสนใจในการเข้ามาลงทุนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งระบุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) มุ่งเน้นจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ให้มีความเป็นเลิศเหนือคู่แข่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออก - แปซิฟิก รวมถึงการอนุรักษ์และพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน โดยมุ่งรักษาและใช้ประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มมูลค่าทางการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการสร้างนวัตกรรมจากทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Based Creativity to Innovation) ที่ตรงกับแนวทางการพัฒนาประเทศภายใต้กรอบนโยบายด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) การสร้างนวัตกรรมจากทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Based Creativity to Innovation) เป็นการหยิบยกรูปวัฒนธรรม มรดกอันทรงคุณค่า อันเป็นเอกลักษณ์ของชาติมาสร้างสรรค์ให้เกิดความน่าสนใจในรูปแบบใหม่ อาทิเช่น การนำเรื่องราวสำคัญทางประวัติศาสตร์ของสถานที่มาเรียบเรียงเล่าเรื่องใหม่ ให้มีความน่าสนใจยิ่งขึ้น

จังหวัดเชียงใหม่ เมืองที่ได้รับการขนานนามว่า “นพบุรีศรีนครพิงค์” หรือ “เวียงพิงค์” เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบน จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูงมาก มีทั้งแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ รวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมแบบล้านนาไทย ตลอดจนน้ำใจไมตรีของชาวเชียงใหม่ ซึ่งเป็นที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือนจังหวัดเชียงใหม่ ดังคำขวัญของจังหวัดเชียงใหม่ที่ว่า “คอกสุเทพเป็นศรี ประเพณีเป็นสง่า บุปผชาติล้วนงามตา นามล้ำค่านครพิงค์” ซึ่งในแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่เป็นจำนวนมาก จากรายงานบรรยายสรุปจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าในปี 2553 มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่มากถึง 5,040,917 คน เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน 3,345,629 คน (66.37%) และนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจำนวน 1,695,288 คน (33.63%) ซึ่งคิดเป็นรายได้จากการท่องเที่ยวทั้งหมด 39,507.03 ล้านบาท (สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่) และจากการสำรวจ World Best Award-Top 10 Cities จากผู้อ่าน Travel and Leisure ในปี พ.ศ. 2553 พบว่า จังหวัดเชียงใหม่เป็นเมืองนำท่องเที่ยวอันดับ 2 ของโลก โดยพิจารณาจากสถานที่ทัศนียภาพ ความสวยงามและร่วมรื่น ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี อาหารการกิน แหล่งช้อปปิ้ง ความเป็นมิตรของผู้คน ความคุ้มค่า รวมถึงของเงิน เป็นต้น (ลมชัดลึกออนไลน์) อีกทั้งเวปท่องเที่ยว Trip Advisor ได้ทำการจัดอันดับ 25 เมืองนำท่องเที่ยวที่สุดในโลก ประจำปี 2012 จังหวัดเชียงใหม่อยู่ในอันดับที่ 24 ของโลก (ไทยรัฐออนไลน์)

เวียงกุมกาม เป็นหนึ่งในโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่มีความสำคัญและน่าสนใจของจังหวัดเชียงใหม่ จึง ได้รับการส่งเสริมให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของจังหวัด เวียงกุมกามตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเมืองเชียงใหม่ ประมาณ ก.ม. 3-4 ถนนเชียงใหม่-ลำพูน ในเขตตำบลท่าวังศาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ใกล้ฝั่งด้านทิศตะวันออกของแม่น้ำปิง ซึ่งเวียงกุมกามมีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีความยาวประมาณ 850 เมตร ไปตามแนวทิศตะวันออกเฉียงใต้สู่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และกว้างประมาณ 600 เมตร ตัวเมืองยาวไปตามลำน้ำปิงสายเดิมที่เคยไหลไปทางด้านทิศตะวันออกของเมือง ดังนั้นในสมัยโบราณตัวเวียงกุมกามจะตั้งอยู่บนฝั่งทิศตะวันตกหรือฝั่งเดียวกับเมืองเชียงใหม่ แต่เชื่อกันว่าเนื่องจากกระแสของแม่น้ำปิงเปลี่ยนทิศทาง จึงทำให้เวียงกุมกามเปลี่ยนมาตั้งอยู่ทางฝั่งด้านตะวันออกของแม่น้ำดังเช่นปัจจุบัน โดยช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงกระแสน้ำดังกล่าวคาดกันว่าจะอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 23 การเปลี่ยนแปลงของ

กระแสน้ำครั้งนั้น ทำให้เกิดน้ำท่วมเวียงกุมกามครั้งใหญ่จนเวียงกุมกามล่มสลาย และวัดวาอารามจมอยู่ใต้ดินทราย จนกลายเป็นเมืองร้างไปในที่สุด อย่างไรก็ตาม อีกหนึ่งสมมติฐานที่เวียงกุมกามถูกทิ้งร้างนั้นอาจเป็นไปได้ว่าเกิดสงครามระหว่างไทยกับพม่าทำให้ผู้คนหลบหนีออกจากเมือง

เวียงกุมกามเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่มีศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชม ซึ่งแสดงถึงการนำทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ มาเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้เป็นการมุ่งสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ไม่อาจพิจารณาเฉพาะด้านมูลค่าทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นเพียงด้านเดียว แต่ต้องพิจารณาถึงด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมควบคู่ไปด้วย ทั้งนี้เวียงกุมกามตั้งอยู่บริเวณพื้นที่เดียวกับเขตชุมชน ดังนั้นชุมชนควรมีส่วนร่วมในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนของตน เพราะชุมชนจะทราบถึงสภาพที่แท้จริงภายในชุมชนของตนเอง และแสดงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Community Based Tourism)

ในปัจจุบันภาครัฐได้วางแผนการจัดการท่องเที่ยวในระยะยาว เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดย Butler (1999) กล่าวว่าการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่ความยั่งยืนจะไร้ความหมาย หากปราศจากตัวชี้วัด และหากนำตัวชี้วัดความยั่งยืนจากต่างพื้นที่มาใช้ อาจทำให้เกิดความผิดพลาด เนื่องจากสภาพของสถานที่แต่ละแห่งมีความแตกต่างกันและมีเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละพื้นที่ ดังนั้นการสรรหาตัวชี้วัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ณ เวียงกุมกาม จึงควรได้รับการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนบ้านช้างค้ำ หมู่ที่ 11 รวมถึงสภาพเศรษฐกิจ สังคม
2. เพื่อสรรหาตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ณ เวียงกุมกาม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดแผนการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา
2. เพื่อพัฒนาแผนการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และเป็นต้นแบบด้านการสรรหาตัวชี้วัดแก่สถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์แห่งอื่น

ขอบเขตของงานวิจัย

ด้านเนื้อหา ศึกษาเฉพาะตัวชี้วัดความยั่งยืนของเวียงกุมกาม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรมและด้านสิ่งแวดล้อมเท่านั้น

ด้านพื้นที่ เวียงกุมกามในเขตพื้นที่หมู่ที่ 11 บ้านช้างค้ำ ต. ท่าวังตาล อ. สารภี จ. เชียงใหม่ เท่านั้น

ด้านประชากร ศึกษาเฉพาะชาวบ้านกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 11 บ้านช้างค้ำ ต. ท่าวังตาล อ. สารภี จ. เชียงใหม่ เท่านั้น

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

แนวคิดและทฤษฎี Conjoint Analysis

Conjoint analysis เป็น Multivariate Technique ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ถูกนำมาใช้เพื่อการประมาณความพึงพอใจหรือความชอบในการเลือกคุณลักษณะของสินค้าและบริการ การศึกษา conjoint analysis ทำให้ทราบความพึงพอใจในคุณลักษณะที่มีความหลากหลายและสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลในการที่จะปรับสินค้าและบริการให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค โดยวิธีดังกล่าวได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาด้านการตลาด (Green and Rao, 1971) เพื่อวัดความพึงพอใจของผู้ซื้อหรือผู้ให้บริการต่อคุณลักษณะสินค้าหรือการบริการที่มีความหลากหลาย ซึ่งสมการพื้นฐานมีลักษณะดังนี้ คือ

$$Y_1 = a + X_1 + X_2 + X_3 + \dots + X_n$$

โดยที่ Y_1 = ค่าความพอใจรวม

a = ค่าคงที่

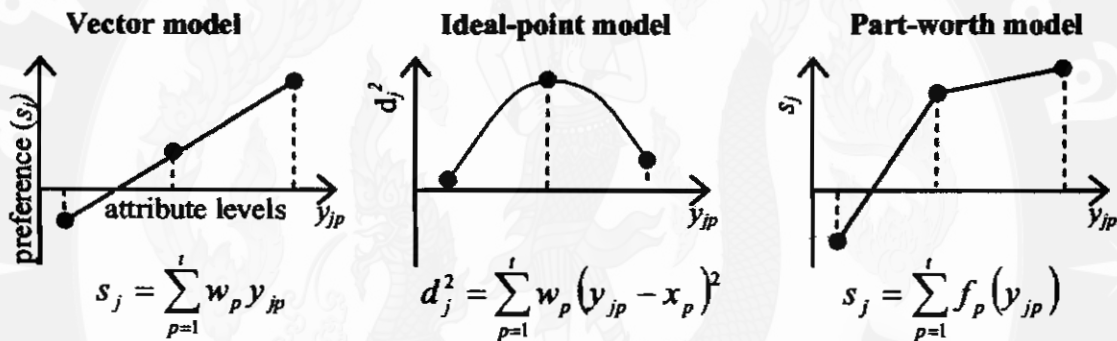
X_i = ค่าความพึงพอใจที่ผู้บริโภคให้แก่คุณลักษณะที่ i

Bajaj (1999) กล่าวว่าข้อได้เปรียบของ Conjoint Analysis คือสามารถปรับตัวแปรตาม (Y_1) เป็น metric หรือ non-metric ได้ ซึ่งแบบจำลองความพึงพอใจมี 3 รูปแบบ คือ แบบเส้นตรง (Vector model หรือ linear model) แบบจุดในอุดมคติ (Ideal-point model) และ แบบไม่ต่อเนื่อง (Part-worth model หรือ discrete model)

แบบเส้นตรง (Vector model หรือ linear model) เป็นการแสดงความสัมพันธ์ของความพอใจในลักษณะ single linear function โดยอาจมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่เพิ่มขึ้น (linear more) หรือลดลง (linear less) ในลักษณะเส้นตรง (ภาพที่ 1)

แบบจุดในอุดมคติ (Ideal-point model) เป็นการแสดงความสัมพันธ์ของความพอใจกับระดับคุณลักษณะแบบเส้นโค้ง เหมาะสำหรับคุณลักษณะเชิงคุณภาพ ซึ่งปรากฏออกมาในรูปเส้นโค้งคว่ำ (ideal-point) ซึ่งส่วนกลางของเส้นโค้งมีค่ามากที่สุด และเป็นจุดสูงสุดที่แสดงถึงความพอใจต่อคุณลักษณะนั้นๆ หรือปรากฏออกมาในรูปเส้นโค้งหงาย (anti-ideal-point) (ภาพที่ 1)

แบบไม่ต่อเนื่อง (Part-worth model หรือ discrete model) เป็นการแสดงความสัมพันธ์ของความพอใจที่ง่ายที่สุด เหมาะกับตัวแปรคุณลักษณะที่ไม่สามารถบอกได้ว่าระดับคุณลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไป ความพอใจที่ได้จะมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นหรือลดลง (ภาพที่ 1)

- โดยที่ t คือ จำนวนของคุณลักษณะสินค้า
 j คือ จำนวนของ concept card
 y_{jp} คือ ระดับคุณลักษณะที่ pth สำหรับจุดคุณลักษณะที่ jth
 s_j คือ ความพอใจรวมในจุดคุณลักษณะที่ jth
 w_p คือ ค่าถ่วงน้ำหนักความสำคัญของผู้ตอบในแต่ละคุณลักษณะที่ pth
 x_p คือ จุดในอุดมคติ (ideal point) ของผู้ตอบแต่ละคนที่ให้กับคุณลักษณะ pth
 d_j² คือ weighted squared distance และจะมีความสัมพันธ์ตรงกันข้ามกับ s_j
 f_p คือ function ของ part-worth สำหรับระดับการเปลี่ยนแปลงจุดคุณลักษณะ pth
 ที่มา : Green and Srinivason (1978)

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจกับระดับคุณลักษณะที่มีลักษณะเป็นแบบเส้นตรง เป็นแบบจุดอุดมคติ และแบบไม่ต่อเนื่อง

ขั้นตอนในการศึกษา Conjoint analysis

ขั้นตอนในการศึกษา Conjoint analysis มี 6 ขั้นตอน (Bajaj, 1999) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการเลือกคุณลักษณะและระดับคุณลักษณะที่ใช้ในการศึกษา ซึ่งต้องเลือกคุณลักษณะอย่างเหมาะสม ตรงประเด็น และครอบคลุมทุกคุณลักษณะ ที่ใช้ในการตัดสินใจ ซึ่งผู้ที่ทำการวิจัยควรที่จะกำหนดคุณลักษณะเป็นจำนวนเท่าไร ให้ครอบคลุมการศึกษาทั้งหมดและต้องเป็นคุณลักษณะที่มีอยู่จริงในตัวตนค้า

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการสร้างชุดคุณลักษณะ ซึ่งเป็นการนำเอาระดับของคุณลักษณะที่ใช้ในการศึกษาทั้งหมดมาคูณกัน เช่น ถ้ามีคุณลักษณะที่ทำการศึกษา 6 คุณลักษณะ แต่ละคุณลักษณะมี 3 ระดับ ทำให้ได้ชุดคุณลักษณะที่ใช้ในการศึกษาทั้งหมด $3 \times 3 \times 3 \times 3 \times 3 \times 3$ จะได้เท่ากับ 729 ชุดคุณลักษณะ และสามารถทำการลดชุดคุณลักษณะที่เป็นไปได้ทั้งหมดโดยอาศัยวิธีการ full fractional factorial designs เพื่อให้ได้ชุดคุณลักษณะที่เหมาะสมสำหรับนำมาใช้ในการศึกษา (Hair *et al.*, 1998)

ขั้นตอนที่ 3 เป็นวิธีการเลือกรูปแบบการนำเสนอและวิธีการนำเสนอชุดคุณลักษณะ โดยการนำเสนอชุดคุณลักษณะและการแสดงชุดคุณลักษณะต่อผู้บริโภค ซึ่งรูปแบบการนำเสนอชุดคุณลักษณะมีให้เลือกอยู่ 4 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 pairwise trade-off design การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยให้ผู้ตอบคำถามเลือกชุดคุณลักษณะครั้งละ 2 ชุดเปรียบเทียบกัน ผู้ตอบคำถามถูกถามเพื่อจัดระดับในแต่ละคู่คุณลักษณะจากพอใจมากที่สุดถึงพอใจน้อยที่สุด

รูปแบบที่ 2 full profile design โดยวิธีนี้เป็นการนำเสนอให้ผู้ตอบคำถามทำการให้คะแนนความพึงพอใจ ชุดคุณลักษณะต่างๆทั้งหมดพร้อมๆกัน

รูปแบบที่ 3 hybrid conjoint design เหมาะสำหรับการศึกษาที่มีคุณลักษณะเป็นจำนวนมาก เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 แบบพร้อมกัน ได้แก่ self-explicated data คือ การให้คะแนนในแต่ละคุณลักษณะ ซึ่งมีคะแนนรวม 100 คะแนน และ full-profile stimuli rating คือ การวัดความพึงพอใจในแต่ละระดับคุณลักษณะ ซึ่งมีการให้คะแนนเป็น 0-10 คะแนน

รูปแบบที่ 4 adaptive conjoint analysis design เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือในการสอบถามผู้ตอบคำถาม ให้ผู้ตอบคำถามเลือกเฉพาะระดับคุณลักษณะที่พึงพอใจสูงสุด

สำหรับวิธีการนำเสนอชุดคุณลักษณะแก่ผู้ตอบคำถาม สามารถทำได้หลายวิธี ได้แก่ การแสดงการ์ดที่ใช้ข้อความบรรยายคุณลักษณะ การแสดงการ์ดที่มีรูปภาพประกอบการบรรยาย การแสดงตัวอย่างผลิตภัณฑ์จริง ซึ่งการใช้การ์ดรูปภาพเป็นที่นิยมมากกว่าวิธีอื่นๆ

ขั้นตอนที่ 4 เป็นการวัดความพึงพอใจ ซึ่งสามารถวัดความพึงพอใจได้ 2 วิธี คือ การให้คะแนนความพึงพอใจ (rating) โดยเป็นการให้คะแนน 1-10 หรือ 1-100 ซึ่งเป็นการวัดความพึงพอใจแบบ metric ทำให้ทราบความพึงพอใจของผู้ตอบคำถามแตกต่างกันเล็กน้อยเพียงใดและต่างกันเท่าใด ส่วนการเรียงระดับความสำคัญ (ranking) เป็นการวัดความพึงพอใจแบบ non-metric ทำให้ทราบว่าผู้บริโภคมีความพึงพอใจต่อสินค้าแต่ละชนิดอยู่ในลำดับเท่าใด แต่ไม่ทราบว่ามีความพึงพอใจแตกต่างกันเท่าใด

ขั้นตอนที่ 5 เป็นการเลือกแบบจำลองความพอใจ ที่เหมาะสมกับการศึกษา ซึ่งแบบจำลองความพึงพอใจมี 3 รูปแบบ คือ แบบเส้นตรง (Vector model หรือ linear model) แบบจุดในอุดมคติ (Ideal-point model) และ แบบไม่ต่อเนื่อง (Part-worth model หรือ discrete model) ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วด้านบน

ขั้นตอนที่ 6 เป็นการเลือกใช้วิธีประมาณความพอใจของระดับคุณลักษณะ คือ ถ้าการวัดความพึงพอใจเป็นแบบ metric จะใช้วิธี ordinary least squares (OLS) ในการประมาณค่าความพึงพอใจต่อคุณลักษณะของสินค้า ส่วนการวัดความพึงพอใจที่เป็นแบบ non-metric จะใช้วิธี MONANOVA หรือ LINMAP แต่ถ้าวัดความพึงพอใจแบบ choice-probability จะใช้วิธีวิเคราะห์เชิงถดถอย logit model หรือ probit model เป็นต้น สำหรับการศึกษาดั้งเดิม traditional conjoint analysis สามารถใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ในการประมาณค่าความพึงพอใจต่อคุณลักษณะของสินค้าได้ทั้งการวัดความพึงพอใจเป็นแบบ metric และแบบ non-metric

การประยุกต์ใช้ทฤษฎี Conjoint Analysis

Conjoint Analysis ถูกพัฒนาขึ้นจากการศึกษาด้านจิตวิทยาด้วยวิธีทางคณิตศาสตร์ ซึ่งวิธีการนี้เป็นวิธีการที่นิยมใช้ในประเมินความพึงพอใจของผู้บริโภคในงานวิจัยด้านการตลาดใน เวลาต่อมา ทั้งนี้เพื่อใช้วัดความพึงพอใจของผู้บริโภคต่อตัวสินค้า โดยการจำแนกตัวสินค้านั้น ออกเป็นคุณลักษณะต่างๆ อาทิเช่น ราคา คุณภาพ รสชาติ ขนาด ฯลฯ แต่ในปัจจุบันได้มีการพัฒนา เพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับงานวิจัยสาขาอื่นด้วย เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม

จักรกฤษณ์ ถาคำดีบ (2554) ได้ศึกษาความพึงพอใจของผู้บริโภคต่อคุณลักษณะเนื้อไก่สด ที่จำหน่ายในร้านค้าปลีกสมัยใหม่ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีชุดคุณลักษณะให้เลือก 20 รูปแบบ ซึ่งครอบคลุมระดับต่างๆที่เป็นตัวแทนคุณลักษณะของเนื้อไก่สด คือ บรรจุภัณฑ์ ราคา ข้อมูล พลังงานและสารอาหาร ป้ายประกันคุณภาพ คราสินค้า และส่วนต่างๆของเนื้อไก่สด (ปีก หน้าอก สะโพก น่องและอื่นๆ) โดยอาศัยวิธี OLS ในการประมาณค่า และได้ทำตลาดจำลองโดยอาศัยวิธี BTL ในการคำนวณหาความน่าจะเป็นที่ผู้บริโภคจะเลือกซื้อเนื้อไก่สด ซึ่งพบว่า ความสดใหม่และ คุณภาพของสินค้าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด รองลงมาได้แก่ ราคา ป้ายประกันคุณภาพ และ ครา สินค้า ตามลำดับ

วไลลักษณ์ กิติสุนทรอรุณ (2547) ได้ศึกษาความพึงพอใจของผู้บริโภคผักอนามัย โดยมีชุด คุณลักษณะให้เลือก 31 รูปแบบ ซึ่งครอบคลุมระดับต่างๆที่เป็นตัวแทนคุณลักษณะของผักทั้งหมด คือ บรรจุภัณฑ์, สถานที่จัดจำหน่าย, ชนิดของผัก, ประเภทของผัก, ผู้ผลิต และราคา โดยอาศัยวิธี OLS ในการประมาณค่า และได้ทำตลาดจำลองโดยอาศัยวิธี BTL ในการคำนวณหาความน่าจะเป็น ที่ผู้บริโภคจะเลือกซื้อผัก ซึ่งพบว่า ราคาเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด รองลงมาได้แก่สถานที่จัดจำหน่าย ชนิดของผัก แหล่งผลิต และบรรจุภัณฑ์ ตามลำดับ

อัจฉรา ปาละวันนา (2547) ได้ศึกษาความพึงพอใจต่อคุณลักษณะของส้มเขียวหวานของ ผู้บริโภคในจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีชุดคุณลักษณะให้เลือก 22 รูปแบบ โดยคุณลักษณะที่ศึกษามี คุณลักษณะด้านพันธุ์ รสชาติ สีผิว ขนาดผล และปัจจัยด้านราคา และได้ทำการจำลองตลาด โดยใช้ BTL ในการวิเคราะห์เพื่อให้ทราบศักยภาพตลาดจำลองลักษณะต่างๆ ซึ่งพบว่า ผู้บริโภคส่วนใหญ่

เล็งเห็นคุณค่าทางอาหารของส้มเขียวหวานมากที่สุด รองลงมาได้แก่ปัจจัยด้านราคา เพราะผู้บริโภคเห็นว่ามียาปลูกกว่าผลไม้ชนิดอื่นๆและสะดวกในการหาซื้อ

จตุพล ชูเกียรติขจร (2547) ได้ศึกษาความพึงพอใจต่อคุณลักษณะข้าวสารเจ้าของผู้บริโภค ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่โดยมีชุดคุณลักษณะให้เลือก 20 รูปแบบ ซึ่งครอบคลุมระดับต่างๆที่เป็นตัวแทนคุณลักษณะของข้าวสารเจ้าทั้งหมด คือ บรรจุกัมภ์ คุณลักษณะด้านพันธุ์ข้าว คุณลักษณะมาตรฐานข้าว คุณลักษณะด้านชนิดข้าว และราคา ได้ทำการแบ่งส่วนตลาดด้วยเทคนิค cluster analysis โดยใช้ค่าอรรถประโยชน์ของระดับคุณลักษณะต่างๆจากการวิเคราะห์ผลจาก conjoint analysis มาทำการแบ่งส่วนตลาดออกเป็น 3 ส่วนตลาด ส่วนการจำลองตลาดได้อาศัยวิธี BTL ในการจำลองตลาดจำนวน 9 ตลาด เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของตลาด ซึ่งพบว่า ผู้บริโภคให้น้ำหนักกับคุณลักษณะพันธุ์ข้าวมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ปัจจัยด้านบรรจุกัมภ์ ปัจจัยด้านราคา คุณลักษณะมาตรฐานข้าว และคุณลักษณะชนิดข้าว ตามลำดับ

Shih et al. (2008) ศึกษาความพึงพอใจของผู้บริโภคกาแฟกระป๋องชาวดัหวัน โดยคุณลักษณะที่ใช้ศึกษาประกอบด้วย คราตินค้า บรรจุกัมภ์ รสชาติ ปริมาณความจุและราคา โดยผลการศึกษาพบว่าผู้บริโภคให้ความสำคัญเรื่องราคามากที่สุด รองลงมาคือ คราตินค้า ปริมาณบรรจุ บรรจุกัมภ์และรสชาติ ตามลำดับ

ด้วยวิธี Conjoint Analysis นี้ ยังไม่มีการนำมาประยุกต์ใช้กับงานด้านการท่องเที่ยวจึงไม่ปรากฏในงานวิจัยที่ผ่านมา

แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยว

มนัส สุวรรณ (2539) สรุปไว้ว่า การจัดการท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎีและแนวคิด ที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านี้ยังต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริงรวมทั้งข้อจำกัดต่างๆของสังคม และสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการ และแผนปฏิบัติการที่ดีต้องคำนึงถึงกรอบความคิดที่ได้กำหนดไว้ มิฉะนั้นแล้ว การจัดการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไรก็ตาม และประสิทธิภาพล้มเหลว การพิจารณาการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายนั้น จำเป็นต้องพิจารณาระบบย่อยหรือองค์ประกอบของการ

จัดการท่องเที่ยว บทบาทหน้าที่ของแต่ละองค์ประกอบและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น รวมถึงการพิจารณาสภาพแวดล้อมของระบบการท่องเที่ยวด้วย ระบบการท่องเที่ยวที่สำคัญจำแนกได้ 3 ระบบดังนี้คือ

1. ทรัพยากรท่องเที่ยว (Tourism Resource) อันประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะหมายถึงสภาพทางกายภาพของธรรมชาติ หรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ตลอดจนวัฒนธรรมของชุมชน และท้องถิ่น
2. สิ่งอำนวยความสะดวกด้านความปลอดภัย เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่รัฐบาลให้ความปลอดภัยทั้งร่างกายและทรัพย์สิน การเดินทางแก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว ด้วยการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมและความเคียดแค้นต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น เช่น การโจรกรรม ปล้นจี้ จิงทรัพย์ การก่อความปลอดภัยไม่สงบและความปลอดภัยจากการบริการนักท่องเที่ยว เป็นต้น
3. สิ่งอำนวยความสะดวกด้านอื่นๆ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่เสริมหรือสนับสนุนเพิ่มความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยว เช่น การบริการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศการบริการเสริมความงาม และบริการรักษาพยาบาล เป็นต้น

กล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวในแต่ละระบบย่อมมีองค์ประกอบอีกมากมายที่มีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกัน และมีความสัมพันธ์ต่อกัน นอกจากนี้ยังมีความสัมพันธ์สิ่งแวดล้อมนอกระบบ เช่น ลักษณะทางกายภาพทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยว ภูมิอากาศ ชุมชน กิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ ในพื้นที่ ระบบนิเวศ ป่าไม้ แหล่งน้ำและอากาศ ตลอดจนการบริหารและการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อมนอกระบบเหล่านี้อาจกระทบต่อการท่องเที่ยวได้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization, 1998) ได้มีการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวไว้ 3 รูปแบบหลักได้แก่

1. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (natural based tourism) ประกอบด้วย

- 1.1 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism)
- 1.2 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (marine ecotourism)
- 1.3 การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (geo-tourism)
- 1.4 การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (agro tourism)
- 1.5 การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (astrological tourism)

2. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (cultural based tourism) ประกอบด้วย

- 2.1 การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (historical tourism)
- 2.2 การท่องเที่ยวชมงานวัฒนธรรมและประเพณี (cultural and traditional tourism)
- 2.3 การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (rural tourism / village tourism)

3. รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (special interest tourism) ประกอบด้วย

- 3.1 การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (health tourism) หรือการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและความงาม (health beauty and spa)
- 3.2 การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (edu-meditation tourism)
- 3.3 การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย (ethnic tourism)
- 3.4 การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (sports tourism)
- 3.5 การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (adventure travel)
- 3.6 การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และฟาร์มสเตย์ (home stay & farm stay)
- 3.7 การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (longstay)
- 3.8 การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (incentive travel)
- 3.9 การท่องเที่ยวเพื่อการประชุม (MICE หมายถึง M=meeting/I=incentive/C=conference / E=exhibition)

3.10 การท่องเที่ยวแบบผสมผสาน เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเกษตร (eco-agro tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและประวัติศาสตร์ (agro-historical tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย (eco-adventure travel) การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา และประวัติศาสตร์ (geo-historical tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม (agro-cultural tourism) เป็นต้น

แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (World Tourism Organization, 1998) จะสามารถเป็นไปได้ต้องประกอบไปด้วย

1. ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว จะต้องได้รับการอนุรักษ์ เพื่ออำนวยความสะดวกปัจจุบัน อีกทั้งสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่องในอนาคต
2. ต้องมีการวางแผนและจัดการการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาทางสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมในพื้นที่แห่งท่องเที่ยว
3. คุณภาพของสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว โดยภาพรวมจะยังคงได้รับการรักษาและปรับปรุงให้ดีขึ้น
4. ต้องรักษาระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเอาไว้ เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นคงสามารถรักษาความเป็นที่ท่องเที่ยวอยู่ได้ และสามารถทำการตลาดต่อไปได้
5. ผลประโยชน์ของการท่องเที่ยวจะต้องกระจายไปในทุกภาคส่วนของสังคม

แนวคิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540) สรุปไว้ว่า การพัฒนาท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมควบคู่ไป ในขณะที่เดียวกันก็มุ่งในชุมชนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากทางท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) สรุปไว้ว่า ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมามนุษย์เริ่มมีความตระหนักมากขึ้นว่า ความก้าวหน้าและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยีที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นได้ก่อผลกระทบร้ายแรงต่อสิ่งแวดล้อมของโลก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาน้ำเสีย ขยะ อากาศเป็นพิษ หรือชั้นโอโซนในบรรยากาศถูกทำลาย ความตระหนักในปัญหาเหล่านี้ได้นำมาสู่การตื่นตัวของการพัฒนาอย่างยั่งยืน และให้ความสำคัญว่าเป็นหนทางที่จะนำไปสู่ความอยู่รอดของมนุษยชาติ ทำให้เกิดแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนเป็นที่สนใจกันแบบกว้างขวางและได้มีนักวิชาการให้ข้อนิยาม ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้หลากหลายดังต่อไปนี้

1. การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน (Using Resource Sustainably) คือ การใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมอย่างพอเพียงต่อความจำเป็นเท่านั้น และมีการอนุรักษ์ให้คงอยู่ตลอดไป
2. การลดการบริโภคและของเสียที่เกิดความจำเป็น (Reducing Over-Consumption and Waste) คือ บริโภคแต่ความเพียงพอของร่างกาย เพื่อจำกัดปริมาณของเสียและปริมาณการใช้จ่าย
3. การรักษาความหลากหลาย (Maintaining Diversity) คือ การรักษาความหลากหลายทางชีวภาพของสิ่งแวดล้อม ทางวัฒนธรรมเพื่อรักษาระบบนิเวศ และความงามของวัฒนธรรมให้คงอยู่
4. การรวมการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าไว้ในแผนการพัฒนา (Environmental Impact Assessment-EIA) เพื่อให้เกิดการขยายศักยภาพการท่องเที่ยวต่อไป
5. การสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น (Supporting Local Communities) คือ การส่งเสริม และรองรับกิจกรรมเพื่อสนับสนุนให้เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว โดยพิจารณาทั้งด้านรายได้ และการรักษาคุณค่าของสิ่งแวดล้อม
6. การมีส่วนร่วมของท้องถิ่น (Involving Local Communities) คือ การที่ประชาชนและองค์กรต่างๆ ในชุมชนต่างมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวอย่างพร้อมเพียงและเต็มกำลัง ซึ่งนอกจากจะทำให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกันแล้ว ยังเป็นการสร้างมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวได้อีกด้วย
7. การปรึกษากันระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และภาครัฐ หรือมหาชน (Consulting Stakeholders and the Public) คือ การพูดคุยปรึกษาหารือ และประชุม ระดมพลังความคิด และพลังงานกันของผู้มีส่วนร่วมได้ส่วนเสีย เช่น องค์กรส่วนท้องถิ่น ประชาชนผู้ประกอบการ และองค์กรอื่นๆของรัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันกำหนดทิศทางในการดำเนินงาน และป้องกันความผิดพลาดที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และศักยภาพในการประสานงาน เพื่อป้องกันความขัดแย้งด้านผลประโยชน์

8. การฝึกอบรมบุคลากร (Training Staff) หมายถึงการฝึกอบรมในบุคลากรในท้องถิ่นทุกระดับให้มีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดในการพัฒนาและปฏิบัติ เพื่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งจะทำให้ได้มาตรฐานในการให้บริการ
9. การตอบสนองการตลาดเชิงท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ (Marketing Tourism Responsibly) ด้วยการเตรียมข่าวสารข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์ต่อการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับทั้งผู้เกี่ยวข้องและนักท่องเที่ยว
10. การวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพ หมายถึงการวิจัยทั้งก่อนและหลังการดำเนินการท่องเที่ยว เพื่อแก้ไขปัญหาและเพิ่มผลประโยชน์ให้กับแหล่งท่องเที่ยว กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย การท่องเที่ยวมีเป้าหมายสำคัญที่สุดในการพยายามที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งจะพิจารณาได้จากองค์ประกอบ 4 ประการคือ

1. ต้องดำเนินการในเรื่องขอบเขตความสามารถของธรรมชาติชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการด้านท่องเที่ยว
2. ต้องตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการด้านท่องเที่ยว
3. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกคนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่เสมอภาคเท่าเทียมกัน
4. ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในชนบทท่องเที่ยววันนี้

วรรณพร วณิชชานุกร (2540) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนว่า เป็นการท่องเที่ยวที่อยู่บนพื้นฐานของความต้องการของบริบทของแหล่งท่องเที่ยวซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจความพึงพอใจจากการท่องเที่ยวเท่าเทียมกัน และเป็นผู้มีส่วนเสียเป็นผู้มีหน้าที่ร่วมกันในการบริหารจัดการ ดูแล ตรวจสอบ และรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวในคงอยู่เพื่อเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีศักยภาพของคนในอนาคตต่อไป ในด้านความยั่งยืนของการอนุรักษ์สินทรัพย์ประวัติศาสตร์นั้นคือการการอนุรักษ์สินทรัพย์ประวัติศาสตร์จะเกิดขึ้นและยั่งยืนอยู่ได้นั้นจำเป็นต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยเหล่านี้

1. ความต้องการของคนในท้องถิ่น
2. มาตรการส่งเสริมความสำเร็จจากฝ่ายรัฐบาล
3. การจัดตั้งองค์กรรับผิดชอบทั้งภาครัฐและเอกชนชัดเจนในทุกระดับ
4. การอนุรักษ์จะต้องไม่ทำให้ผู้ใดเสียผลประโยชน์

แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

Cohen and Uphoff (1977) นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าตั้งอยู่บนพื้นฐานของเหตุผล ค่านิยม ประเพณี ความผูกพันและความสนใจ โดยมี 4 มิติ ที่เกี่ยวข้องคือ

1. การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าชุมชนควรทำอะไรและทำอย่างไร
2. การมีส่วนร่วมเสียดุลในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน

ไพบูลย์ สุทรสุภา (2542) สรุปไว้ว่าประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนามากขึ้น ซึ่งอยู่กับการใช้เทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร นอกจากเข้าถึงข้อมูลข่าวสารแล้ว ประชาชนและในกลุ่มชุมชนต้องมีความสามารถในด้านการวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคงานพัฒนาของตนเอง หาทางแก้ไข ปัญหาที่เป็นไปได้ และตัดสินใจแก้ไขปัญหาเอง ได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ และรู้จักวิธีการปฏิบัติเพื่อหาหนทางแก้ไขปัญหาที่ถูกต้อง มีการติดต่อประสานงานกับสมาชิกคนอื่นๆ ในชุมชนเพื่อการพัฒนา มีส่วนร่วมในชุมชน ประเมินขั้นตอนและผลการดำเนินงานและใช้เป็นข้อมูลเพื่องานในอนาคต

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมมิได้หมายความว่าหากรัฐซึ่งเคยมีบทบาทหลักในการพัฒนาอยู่เดิมลดบทบาทแล้วภาคประชาชนจะมีบทบาทในการพัฒนามากขึ้นจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางซึ่งควรพิจารณาถึงปัจจัยต่างๆอันได้แก่

1. ปัจจัยเกี่ยวกับกลไกของรัฐทั้งในระดับนโยบาย มาตรการและในระดับปฏิบัติหน้าที่ เอื้ออำนวยหรือสร้างช่องทางมีส่วนร่วมของประชาชน จำเป็นที่จะต้องทำให้พัฒนาระบบเปิดที่มีความเป็นประชาธิปไตย มีความโปร่งใส รับฟังความคิดเห็นแก่ทุกฝ่าย และมีการตรวจสอบที่ดี
2. ปัจจัยด้านประชาชน มีสำนึกต่อปัญหาและประโยชน์ส่วนรวม มีสำนึกต่อความสามารถและภูมิปัญญาในการจัดการปัญหาซึ่งเป็นผลการประสบการณ์และการเรียนรู้ รวมทั้งมีการสร้างพลังและการเชื่อมโยงในรูปกลุ่ม องค์กร เครือข่าย และประชาคม
3. ปัจจัยด้านนักพัฒนาและองค์กรพัฒนา มีบทบาทในการกระตุ้น ส่งเสริมอำนวยความสะดวกการพัฒนา สนับสนุนข้อมูลข่าวสารและทรัพยากรตลอดจนร่วมรู้กับสมาชิกชุมชน

ในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องนั้นจะเกิดขึ้นได้จากปัจจัยและสภาพแวดล้อมหลายประการ เช่น

1. การมีพื้นฐานของชุมชนในทุกๆด้าน เพราะนั่นหมายถึง การรู้จักตนเอง มองเห็นปัญหาของท้องถิ่น และเข้าใจความเชื่อมโยงภายในสังคมของตนเอง อันเป็นรากฐานสำคัญในการกระตุ้นในผู้คนร่วมกันคิดและลงมือทำกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาระหว่างกัน
2. การมีความรู้ความสามารถในการสร้างองค์ความรู้ ที่เอื้อต่อการเป็นประชาสังคม เนื่องจากการวิเคราะห์ปัญหา การแสวงหาหนทางแก้ไขปัญหาและกำหนดทิศทางข้างหน้าร่วมกันนั้น ต้องอาศัยการสร้างและการสะสมองค์ความรู้ เพื่อสามารถปรับใช้และเป็นพื้นฐานให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้นต่อไป
3. การมีเทคนิคและวิธีประชุมระดมความคิด เวทีพบปะและการประชุมระดมความคิดเห็นเป็นกิจกรรมที่สร้างโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมและเป็นการเริ่มต้นของการเกิดกิจกรรมสาธารณะดังนั้นการมีเทคนิคและกระบวนการเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกระดับอย่างแท้จริงจึงเป็นเรื่องที่ให้ความสำคัญอย่างมาก

4. มีระบบการติดต่อและการสื่อสารอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง ระบบการสื่อสารมีความสำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วมและการสร้างกระบวนการเรียนรู้เป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นช่องทางที่ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เกิดความเข้าใจและเรียนรู้กลุ่มอื่นๆ ที่อยู่ร่วมในสังคมเดียวกัน ทั้งยังเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความตระหนักในสถานการณ์ปัญหาและความเห็นความจำเป็นในการเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อสร้างสรรค์สังคมร่วมกัน

ไพสิฐ พาณิชย์กุลและคณะ (2545) กล่าวไว้ว่าการจัดการทรัพยากร อาจพิจารณาโดยแบ่งออกเป็นแต่ละแนวคิด ได้ดังนี้คือ การจัดการทรัพยากรโดยรัฐ เมื่อพิจารณาในช่วงรัชกาลที่ 4 และ 5 ประเทศไทยต้องปรับตัวหลายประการ เพื่อสานประโยชน์และเพื่อความอยู่รอดจากการรุกรานล่าอาณานิคมของตะวันตก ประเทศไทยได้มีการออกกฎหมายเพื่อให้สัมปทานทำไม้สักและไม้ประเภทต่างๆ เพื่อส่งขายให้กับประเทศตะวันตก ดังนั้นดิน น้ำ ป่า ของประเทศจึงถูกตีตราเป็นของรัฐ รัฐมีกรรมสิทธิ์ครอบครองและเป็นผู้จัดการกรรมสิทธิ์ให้กับเอกชนเข้ามาหาผลประโยชน์ ต่อมาเมื่อรัฐบาลได้เข้ามาใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 ถึงปัจจุบัน รัฐได้ออกพระราชบัญญัติมากมายเพื่อยึดกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งป่า พันธุ์สัตว์ป่า ดินน้ำถ้ำธาร ชั้นคุณภาพ และความหลากหลายทางชีวภาพในป่า ดังนั้น การจัดการโดยรัฐส่วนกลาง จึงมีเครื่องมือสำคัญคือ การออกกฎหมาย และมีหน่วยงานราชการทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเป็นกลไกปฏิบัติ การที่รัฐอ้างสิทธิ์เหนือทรัพยากรและโอนอำนาจการควบคุมการจัดการทั้งหมดมาเป็นของรัฐ โดยเด็ดขาด ทำให้ทรัพยากรทั้งหมดตกเป็นสมบัติของสาธารณะหรือ “ของหลวง” ที่ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการดูแล และไม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และในทางปฏิบัติกลับตกอยู่ในภาวะเป็นทรัพยากรแบบเปิดที่ใครก็ตามสามารถเข้ามาใช้ได้ ในขณะที่รัฐไม่มีกำลังเพียงพอที่จะดูแลได้อย่างทั่วถึงทำให้ทรัพยากรเสื่อมโทรมลงไปจนถึงที่สุด

แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541) สรุปไว้ว่า การจัดการท่องเที่ยวที่ชวนั้น หากชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมแล้ว อาจทำให้ชุมชนไม่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเท่าที่ควร ยิ่งไปกว่านั้นยังอาจทำให้ชุมชนได้รับความเสียหายจากการท่องเที่ยวได้อีกด้วย

การที่หลายฝ่ายพยายามที่จะให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว เนื่องจากคนในท้องถิ่นย่อมทราบในภาวะการณ์ต่างๆ ลักษณะของทรัพยากรฯ ปัญหาที่สำคัญคือมีความรักและความผูกพันกับสิ่งต่างๆ ในพื้นที่อยู่เป็นทุนเดิมจึงเป็นโอกาสอันดีที่ชุมชนจะได้มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรของตนเอง เมื่อชุมชนได้รับ โอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วม ความรู้สึกรักผูกพัน และห่วงแหนทรัพยากรฯ ในฐานะที่เป็นเจ้าของก็จะเพิ่มพูนขึ้น เกิดความตระหนักในการปกป้องและอนุรักษ์ นอกจากนี้ชุมชนยังมีความรู้สึกที่ดีต่อการได้รับเกียรติให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการงานต่างๆ ด้วย การจัดการในที่นี้จำเป็นต้องมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลจะเกิดขึ้น ได้หากมีสิ่งเหล่านี้ เช่นการตัดสินใจร่วมกัน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการรวมตัวกัน เพราะถ้าหากสมาชิกไม่มีโอกาสตัดสินใจร่วมในฐานะที่เป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วยความเข้มแข็งก็จะไม่มี และจะขาดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ขาดความเป็นตระหนักในการเป็นเจ้าของร่วมกัน และขาดการประคับประคองการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ฉะนั้นการจัดการต่างๆ สมาชิกจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย แต่อย่างไรก็ดีสมาชิกที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจจะต้องมีความรู้เข้าใจในเรื่องนั้นๆ เป็นอย่างดีเสียก่อนหากสมาชิกขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องจะต้องตัดสินใจแล้วแม้จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจก็มิได้ก่อให้เกิดแต่อย่างใด ตรงกันข้ามยังจะมีผลเสียอีกด้วยการกำหนดโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ โดยทั่วไปจะมีการคัดเลือกประธาน รองประธาน เลขานุการ ประชาสัมพันธ์ และกรรมการอื่นๆ เพื่อจะได้มอบหมายหรือแบ่งบทบาทหน้าที่กัน แต่ในการกำหนด โครงสร้างจำเป็นต้องคำนึงถึงเป้าหมายและกิจกรรมต่างๆ ที่จัดหาว่า เป็นอย่างไร มีปริมาณงานมากน้อยเพียงใด จากนั้นจะกำหนดโครงสร้าง มีการสื่อสารระหว่างผู้นำ กับสมาชิกชาวบ้าน ช่วยให้เกิดการรับรู้เข้าใจ และร่วมมือกันมากขึ้น หากไม่มีการสื่อสารหรือมีแต่น้อย หรือมีการสื่อสารแต่ไขว้เขวจากความเป็นจริงก็จะทำให้เกิดปัญหาได้

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2541) สรุปไว้ การควบคุมตรวจสอบ ในกิจกรรมต่างๆ ที่มีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันแล้ว ต้องมีการควบคุมตรวจสอบกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้มีการรับรู้ข้อมูลไปตรงไปตามหลักการของธรรมาภิบาล (good governance) โดยเฉพาะในกิจกรรมการจัดการที่เกี่ยวข้องกับการเงิน กิจกรรมการเรียนรู้อีกฝืนและปฏิบัติตามจริงเช่น เรื่องป่าชุมชน การอนุรักษ์และฟื้นฟูลุ่มน้ำ การรักษาทรัพยากรและการแก้ไขขยะเป็นต้น เป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งอาจมีเพื่อแก้ปัญหาหรือช่วยให้ทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ตลอดจนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนยังคงอยู่ได้อย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ดังนั้นเพื่อการดำเนินงานสามารถเป็นไปได้ด้วยดี จำเป็นที่จะต้องระดมทุนทั้งภายในและภายนอกเพื่อให้สามารถทำกิจกรรมได้ โดยชุมชนสามารถที่จะระดมทุนภายในชุมชนก่อนเมื่อมีงบประมาณไม่เพียงพอจึงค่อยแสวงหางบประมาณจากภายนอกหรือของงบประมาณสนับสนุนจากรัฐ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว

งานวิจัยด้านตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยว

ตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวนั้น WTO ได้ทำการพัฒนาขึ้นเพื่อเป็นแนวทางแก่แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ไปปรับใช้ให้เหมาะกับแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละแห่ง โดยตัวชี้วัดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมรดกนั้น WTO ได้พัฒนาตัวชี้วัดขึ้น โดยเน้นที่ 2 ประเด็นสำคัญคือ ด้านการทํานุบำรุงแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งตัวชี้วัดคือค่าใช้จ่ายในการทํานุบำรุง ระดับมลภาวะที่อาจทำลายแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งพฤติกรรมก่อนที่อาจมีผลต่อแหล่งท่องเที่ยว และด้านความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งตัวชี้วัดคือ อัตราอาชญากรรมและประเภทของอาชญากรรมที่เกิดขึ้น (WTO,2004)

Choi and Sirakaya (2006) ศึกษาตัวชี้วัดความยั่งยืนในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน โดยมุ่งไปที่ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ระบบนิเวศน์ การเมืองและเทคโนโลยี ซึ่งผู้วิจัยได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า การวางแผนจัดการท่องเที่ยวเป็นสิ่งจำเป็น หากชุมชนต้องการมุ่งสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

Tsaur and Wang (2007) เสนอแนวคิดที่ว่า ตัวชี้วัดด้านความยั่งยืนเป็นตัวช่วยในเชื่อมโยงกระบวนการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานของโครงการ อีกทั้ง Park and Jamieson (2009) แสดงความคิดเห็นว่า หากต้องการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ ผู้มีส่วนร่วมต้องเข้าใจถึงความเชื่อมโยงกันในทุกด้านของระบบการท่องเที่ยวและกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว

W. Ngamsomsuke et al. (2011) ได้พัฒนาตัวชี้วัดการท่องเที่ยวทางมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ณ อุทยานประวัติศาสตร์พระนครหรืออยุธยา โดยนำตัวชี้วัดความยั่งยืนทางการท่องเที่ยวที่ WTO พัฒนาขึ้นเป็นต้นแบบ ซึ่งได้ปรับให้เหมาะสมกับสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งงานวิจัยนี้พัฒนาตัวชี้วัดทั้งสี่ด้านหลักคือ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยตัวชี้วัดจำนวน 20 ตัวชี้วัด โดยนักท่องเที่ยวเป็นผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาตัวชี้วัดทั้งสี่ด้านเหล่านี้

งานวิจัยนี้จะศึกษาตัวชี้วัดจำนวน 4 ด้านคือเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม โดยยึดตัวชี้วัดของ WTO (2004) และ Choi and Sirakaya (2006) เป็นหลัก เนื่องจากงานวิจัยของ Choi and Sirakaya (2006) มุ่งไปที่การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยชุมชนเช่นเดียวกัน

งานวิจัยด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

จงรักษ์ อินทอนต์ (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว:กรณีศึกษาบ้านโป่งร้อน ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่าการเข้าร่วมการจัดการของประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ในด้านการเสนอความคิด การวางแผน และการตัดสินใจ รวมทั้งการปฏิบัติการ การแบ่งผลประโยชน์จากการดำเนินงาน และการติดตามประเมินผล โดยรวมนั้นอยู่ในที่ระดับน้อย จนถึงระดับปานกลาง นอกจากนั้นผู้วิจัยยังได้เสนอแนวทางที่เหมาะสมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของประชาชน คือการกำหนดมาตรฐานและการชี้วัดการประเมินในระดับบุคคล ชุมชน และสภาพแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อความเป็นระบบหรือมาตรฐานในการจัดการ การแบ่งบทบาทหน้าที่ การจัดสรรผลตอบแทนที่เหมาะสม โปร่งใส ตรวจสอบได้ ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืน

พนิตดา สิงห์ครา (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศักยภาพของชุมชนบ้านห้วยฮีในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ในแง่สังคม ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีการแบ่งโครงสร้างขององค์กรและมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบเป็นอย่างดีทั้งผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถตั้งและชักชวนให้สมาชิกในชุมชนร่วมกันทำงานให้สำเร็จได้ ในเชิงกายภาพพบว่า การที่ชุมชนตั้งอยู่บนที่สูงทำให้ได้เปรียบในแง่ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมถึงความหลากหลายในพันธุ์พืชและสัตว์เป็นจุดขายที่สำคัญในการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์อย่างสมบูรณ์

ประหยัด ตะคร้อมย์ (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน : กรณีศึกษา ตลาดริมน้ำคอนทวาย จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวคือ รสชาติอาหารและความเป็นเอกลักษณ์ของตลาดริมน้ำ ในด้านปัญหาที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ปัญหาด้านบริการการท่องเที่ยวและเกิดผลกระทบสภาพแวดล้อมทางกายภาพ โดยเฉพาะแหล่งน้ำธรรมชาติ ในด้านปัญหาการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวขององค์กรชุมชน ได้แก่ การขาดการบริหารจัดการที่ดี การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบไม่ชัดเจน ปัญหาการจัดเก็บผลประโยชน์ ปัญหาด้านงบประมาณ การขาดการประสานงานกับองค์กรอื่นๆ และปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ข้อเสนอแนะในการจัดองค์กรในการแก้ปัญหา ได้เสนอรูปแบบการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวชุมชนใหม่ โดยเสนอให้ องค์กรบริหารส่วนตำบลบางกระทึก ร่วมกับคณะกรรมการที่ได้รับการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย เป็นองค์กรดำเนินงาน โดยการออกข้อบังคับและระเบียบที่ชัดเจน ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการ นอกจากนี้ยังได้เสนอแนะการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวข้างเคียง รวมทั้งการวางแผนการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงความสมดุลของสภาพแวดล้อมตามหลักการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

อภิวัฒน์ ธีรวาสน์ (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้านในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว กรณีถ้ำเมืองออน กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของคณะกรรมการหมู่บ้าน จากอดีตถึงปัจจุบัน รวมไปถึงการศึกษาศักยภาพและความพร้อมของคณะกรรมการหมู่บ้านในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า แต่เดิมแหล่งท่องเที่ยวถ้ำเมืองออน ได้รับการพัฒนา

เนื่องมาจากความเชื่อทางศาสนาแต่ภายหลังก็ได้รับการสนับสนุนการพัฒนาด้วยงบประมาณของทางราชการ อย่างไรก็ตามในด้านบทบาทการจัดการท้องถิ่นที่เขื่อนั้นแต่เดิมรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวจะต้องส่งมอบให้อำเภอเป็นผู้บริหารจัดการและกำหนด กฎ ระเบียบต่างๆขึ้น โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านและประชาชนเป็นผู้รับทราบและอนุมัติ

มนัส สุวรรณ และคณะ (2541) ได้ทำการศึกษา แนวทางการบริหารและจัดการ การท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล(สท.)เชิงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบล และ สภาตำบล ควรดำเนินการในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบใน 5 การกิจหลักดังนี้

1. การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ องค์การบริหารส่วนตำบล และสภาตำบล ควรทำการโฆษณาและประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ให้สาธารณชนได้รับทราบมากที่สุด
2. การสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ เพื่อเป็นข้อมูลในการประชาสัมพันธ์
3. การปรับปรุงและพัฒนาการท่องเที่ยว จัดทำแผนงาน โครงการเพื่อปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว
4. การบริหารแหล่งท่องเที่ยว กำหนดแนวทางทางการบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม
5. การรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว วางระบบในการดูแลรักษาความปลอดภัยทั้งความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินและความปลอดภัยจากโรคภัยให้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่

การจัดการทรัพยากรโดยประชาชน ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 นั้น ประชาชนมีอำนาจในการร่วมจัดการได้ ทั้งทางตรงและทางอ้อมดังนี้

อำนาจโดยอ้อม กล่าวคือ ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองและการจัดการทรัพยากร โดยผ่านกลไกของระบอบประชาธิปไตยผู้แทนได้ ทั้งนี้การใช้อำนาจโดยผ่านผู้แทนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของประชาชนยังอาจกระทำขึ้นได้ นอกเหนือจากการไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพื่อให้ตัวแทนไปบริหารจัดการท้องถิ่นแทนตนแล้ว ประชาชนในท้องถิ่นยังสามารถ

จัดทำร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นที่เป็นความต้องการของคนเสนอต่อสภาท้องถิ่นเพื่อให้พิจารณาออกเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่นได้ (มาตรา 287) ซึ่งหมายรวมถึงข้อบัญญัติเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรในชุมชนด้วย

อำนาจโดยตรง กล่าวคือ ประชาชนมีอำนาจในการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรได้ด้วยตนเองโดยตรง โดยไม่ผ่านองค์กรปกครองท้องถิ่นด้วยเช่นกัน ดังมาตรา 46 ที่บัญญัติไว้ว่าบุคคลที่รวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน นั่นคือ การให้สิทธิและอำนาจการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรแก่องค์กรชุมชนโดยตรงนั่นเอง

สันติ จิยะพันธ์ (2539) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความขัดแย้งในแนวคิดระหว่างรัฐกับสังคมในเรื่องสิทธิของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดของรัฐกับแนวคิดของสังคมมีความแตกต่างกันคือ รัฐมีแนวคิดที่จะให้ความสำคัญกับศักยภาพของรัฐและธุรกิจเอกชนในการเป็นส่วนนำพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเหนือภาคประชาชน ท้องถิ่น รัฐจึงมองว่าสิทธิของประชาชนควรอยู่ใต้ขอบเขตการควบคุมของรัฐ ในขณะที่ภาคประชาชนเห็นว่าประชาชนและชุมชนท้องถิ่นมีศักยภาพและภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับการพัฒนาจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นรัฐจึงควรรองรับสิทธิของประชาชนในการพัฒนาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรมและฝึกอาชีพตามเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น ซึ่งต้องคำนึงถึงการบำรุงรักษาศิลปจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นด้วย (มาตรา 289) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่มีสาระสำคัญคือ การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่ เฉพาะในกรณีที่อาจมีผลกระทบต่อดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน และมีส่วนร่วมในการ

พิจารณาเพื่อริเริ่ม โครงการหรือกิจกรรมนอกเขตพื้นที่ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่

ปัญญา สวัสดิ์เสรี (2539) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนในเขตจอมทองที่มี ต่อบทบาทผู้นำชุมชนกับ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการ พัฒนาชุมชนในระดับค่อนข้างน้อย และรูปแบบลักษณะการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนก็มักจะ เป็นการขอความร่วมมือจากประชาชนในลักษณะร่วมแรงงานร่วมสละทรัพย์สินเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามบทบาทของผู้นำชุมชนก็มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของ ประชาชน

กฤษดา ชะการ (2531) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนตำบลแม่ทราย อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชน ตำบลแม่ทรายมีความต้องการในการมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับมาก และการคาดหวังประโยชน์ที่ได้รับนั้น ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิง นิเวศที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังพบว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่แตกต่างกันในเรื่องการท่องเที่ยว เชิงนิเวศทำให้มีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่แตกต่างกันไปด้วย

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ชี้ให้เห็นว่า ประชาชนนั้นมีความ ต้องการที่จะเข้าร่วมในการจัดการบริหารชุมชนของตนเองหรือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจใน เรื่องที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนด้วยแต่ในทางปฏิบัติแล้วนั้นชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหาร วางแผน หรือตัดสินใจค่อนข้างน้อย นอกจากบทบาทของผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการจัดการท่องเที่ยว

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

ประชากรกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

บริบทชุมชน

เนื่องการวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลเฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 11 บ้านช้างค้ำ ต.ท่าวัง ตาล อ. สารภี จ. เชียงใหม่ เท่านั้น คณะผู้วิจัยจึงได้ตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติมจากผลการวิจัยของ พระวีระเดช สนฺตภิกขุ (วงศ์งาม) (2551) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่องเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงภูมิคุ้มกัน ต.ท่าวัง ตาล อ. สารภี จ. เชียงใหม่” ซึ่งผลการวิจัยพบว่าบ้านช้างค้ำ หมู่ที่ 11 มีเนื้อที่ประมาณ 780 ไร่ อาณาเขตทิศเหนือ จดหมู่บ้านเสาร์หิน หมู่ 3 ต.หนองหอย อ.เมือง ทิศใต้ จดหมู่บ้านกลาง หมู่ 3 ต.ท่าวัง ตาล อ. สารภี ทิศตะวันออก จดหมู่บ้านหนองผึ่ง อ. สารภี ทิศตะวันตก จดหมู่บ้านเจดีย์เหลี่ยม หมู่ 1 ต.ท่าวัง ตาล อ. สารภี ประเพณีที่สำคัญของหมู่บ้านได้แก่การตบแต่งพระธาตุ งานปีใหม่เมือง แห่ไม้ค้ำวันสงกรานต์ รดน้ำค้ำหัว ทานก๋วยสลาก ปอยหลวง เทศกาลวันสำคัญทางศาสนา ฯลฯ ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ผลิตภัณฑ์ที่สำคัญของหมู่บ้าน คือ การแกะสลัก การจักสาน การทำของที่ระลึก ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบ ไม่มีภูเขา มีแหล่งน้ำสำคัญใช้ในการเกษตร คือ ลำเหมืองทราย ลักษณะภูมิอากาศโดยทั่วไป มี 3 ฤดู คือ ฤดูฝน ฤดูหนาว และฤดูร้อน ในฤดูหนาวมีอากาศหนาว ฤดูฝนจะมีฝนตกในปริมาณมาก สภาพทางเศรษฐกิจ สรุปได้ว่าอาชีพหลัก ประชากรในหมู่บ้านประกอบอาชีพ รับจ้าง อาชีพรอง คือ การทำ การเกษตร อาชีพค้าขาย 15 ราย อาชีพด้านช่าง 10 ราย ผู้มีอายุ 18-60 ปีมีการประกอบอาชีพและมีรายได้ คิดเป็นร้อยละ 96.9 อาชีพรอง ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รายได้เฉลี่ยของประชากร 32,934.14 บาทต่อคนต่อปี เฉลี่ยอัตราค่าแรงต่อวันผู้ชายวันละ 150 บาท ผู้หญิง วันละ 120 บาท ครว้เรือนมีการออมร้อยละ 91.6 ของครอบครัวทั้งหมด ประชาชนมีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน มีเส้นทางในการคมนาคมขนส่งตลอดปี สภาพทางสังคมสรุปได้ว่า ครว้เรือนมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย และบ้านเรือนมีสภาพคงถาวร ร้อยละ 98.9 เด็กอายุ 3-5 ปี ได้รับการเลี้ยงดู เตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียน ผู้มีอายุ 6-15 ปี ได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ทุกคน ประชาชนส่วนใหญ่มีสุขภาพดี ผู้มี

อายุ 35 ปี ขึ้นไปได้รับการตรวจสุขภาพประจำปีร้อยละ 86.6 ประชาชนอายุ 15-60 ปี อ่านออกเขียนได้คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้สูงอายุ และผู้พิการได้รับการดูแลเอาใจใส่จากคนในครัวเรือนเป็นอย่างดีคนในครัวเรือนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อเป็นประโยชน์ของชุมชนมีสถานที่ท่องเที่ยวคือเวียงกุมกามซึ่งตั้งอยู่บริเวณที่เข้าใจว่า เป็นแนวคูน้ำคันดิน ด้านทิศตะวันตกของเวียงกุมกาม อยู่ลึกกลงไปจากปัจจุบันประมาณ 2 เมตร ประกอบด้วยวิหาร และเจดีย์อุโบสถ และส่วนประกอบปลีกย่อย เช่น แท่นบูชาฐานสี่เหลี่ยมตั้งอยู่ด้านหน้า ส่วนองค์พระเจดีย์มีลักษณะเป็นศิลปะสมัยสุโขทัย และแบบล้านนารวมกัน คือ มีเรือนธาตุสูงรับองค์ระฆังขนาดเล็ก อายุการสร้างเจดีย์น่าจะอยู่ในสมัยของพญาคิโลกราช คือ ในราช พ.ศ. 1988-2068 วัตถุประสงค์กับคูน้ำคันดินด้านทิศตะวันตกของเวียง อยู่ลึกกลงไปในผิวดินประมาณ 2 เมตร ประกอบด้วยวิหาร และเจดีย์ตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน เป็นแบบล้านนา ตัวเจดีย์ก็ค้ำนี้จึงอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 ในรัชสมัยของพระเจ้าเมืองแก้ว ประมาณ พ.ศ. 2060

ด้วยจำนวนครัวเรือนบ้านข้างคำ หมู่ที่ 11 ต. ท่าวังตาล อ. สารภี จ. เชียงใหม่ มีจำนวนทั้งสิ้น 309 ครัวเรือน แต่อาศัยอยู่จริงจำนวน 280 ครัวเรือน ซึ่งเมื่อคำนวณตามสูตรการหาตัวแทนที่เหมาะสมในการเก็บข้อมูลของ Taro Yamane ดังสูตร

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อคำนวณแล้ว ต้องทำการเก็บข้อมูลแบบสอบถามจากตัวแทนชาวบ้านไม่ต่ำกว่า 175 ครัวเรือน ดังนั้นการวิจัยในครั้งนี้ ได้ทำการเก็บข้อมูลแบบสอบถามทั้งหมดจำนวน 178 ครัวเรือน จากจำนวนทั้งหมด 280 ครัวเรือนที่อาศัยอยู่จริง

ประวัติความเป็นมาของเวียงกุมกาม

เวียงกุมกาม เป็นเมืองโบราณ ที่พญามังราย (พ่อขุนเม็งราย) ทรงโปรดให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1829 ตั้งอยู่ที่ ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีระยะห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 5 กิโลเมตร เวียงกุมกาม สถาปนาขึ้นหลังจากที่พญามังรายได้ปกครองและพำนักอยู่ในนครหริภุญชัย (ลำพูน) มาแล้ว 2 ปี แต่พระองค์ก็ทรงสร้างไม่สำเร็จ เพราะเวียงนั้นมีน้ำท่วมอยู่ทุกปี จนพญามังรายต้องไปปรึกษาพระสหาย คือ พ่อขุนรามคำแหงแห่งสุโขทัย และ พญาเมืองแห่งพะเยา หลังจากทรงปรึกษากันแล้วจึงทรงตัดสินใจไปหาที่สร้างเมือง

ใหม่ ในที่สุดจึงได้พื้นที่นครพิงค์เชียงใหม่เป็นเมืองใหม่ และ เป็นเมืองหลวงแห่งอาณาจักรล้านนา ต่อมา จึงสรุปได้ว่าเวียงกุมกามนั้น เป็นเมืองที่ทดลองสร้างเพื่อเป็นเมืองหลวง (สร้อยศรี, 2551)

เวียงกุมกามล่มสลายลงเพราะเกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่ ในช่วงปี พ.ศ. 2101 - 2317 ซึ่งตรงกับ สมัยพม่าปกครองล้านนา (ปกครองเป็นเวลานานถึงสองร้อยกว่าปี) แต่ไม่ปรากฏหลักฐานที่กล่าวถึง เวียงกุมกาม ผลของการเกิดน้ำท่วมนี้ทำให้เวียงกุมกามถูกฝังจมลงอยู่ใต้ตะกอนดินจนซากที่จะฟื้นฟู กลับมา สภาพวัดต่างๆ และ โบราณสถานที่สำคัญเหลือเพียงซากวิหารและเจดีย์ร้างที่จมอยู่ดินใน ระดับความลึกจากพื้นดินลงไปประมาณ 1.50 - 2.00 เมตร โดยวัดที่จมดินลึกที่สุดคือวัดอิคัง รองลงมาคือ วัดปู่เปี้ย และวัดกู่ป่าด้อม

ในปี พ.ศ. 2527 เรื่องราวของเวียงกุมกามก็เริ่มเป็นที่สนใจของนักวิชาการ และประชาชนทั่วไป ทำให้หน่วยศิลปากรที่ 4 ขุดแต่งบูรณะวัดร้าง (ขุดแต่งวิหารกาน โถม ณ วัดช้างค้ำ) และ บริเวณโดยรอบเวียงกุมกามอย่างค่อเนื่องจนถึง พ.ศ. 2545 ปัจจุบันเวียงกุมกามก็ได้รับการพัฒนาให้ กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ เพราะเห็นว่าเวียงกุมกามมีความสมบูรณ์ และเป็นแหล่งความรู้การศึกษาในแบบของเรื่องราวทางสถาปัตยกรรมและ ศิลปกรรมตลอดจน วัฒนธรรมล้านนาต่าง ๆ โดยศูนย์กลางของการนำเที่ยวชมโบราณสถานต่างๆ ในเขตเวียงกุมกามอยู่ที่ วัดช้างค้ำ

เวียงกุมกามมีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีความยาวประมาณ 850 เมตร ไปตามแนวทิศ ตะวันออกเฉียงใต้สู่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และกว้างประมาณ 600 เมตร ตัวเมืองยาวไปตามลำน้ำ ปิงสายเค็มที่เคยไหลไปทางด้านทิศตะวันออกของเมือง ดังนั้นในสมัยโบราณตัวเวียงกุมกามจะ ตั้งอยู่บนฝั่งทิศตะวันตกหรือฝั่งเดียวกับเมืองเชียงใหม่ แต่เชื่อกันว่าเนื่องจากกระแสของแม่น้ำปิง เปลี่ยนทิศทาง จึงทำให้เวียงกุมกามเปลี่ยนมาตั้งอยู่ทางฝั่งด้านตะวันออกของแม่น้ำดังเช่นปัจจุบัน

ช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงกระแสน้ำดังกล่าวคาดว่ามันจะอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 23 การเปลี่ยนแปลงของกระแสน้ำครั้งนั้น ทำให้เกิดน้ำท่วมเวียงกุมกามครั้งใหญ่จนเวียงกุมกามล่ม สลาย และวัดวาอารามจมอยู่ใต้ดินทราย จนกลายเป็นเมืองร้างไปในที่สุด อีกมุมมองหนึ่ง นัก ประวัติศาสตร์หลายคนเชื่อว่า เหตุที่เวียงกุมกามถูกทิ้งร้างนั้นอาจมาจากการเกิดสงครามระหว่าง ไทยกับพม่าทำให้ผู้คนหลบหนีออกจากเมืองไปแล้วทิ้งเมืองให้เป็นเมืองร้าง

สภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์ของเวียงกุมกามตั้งอยู่บริเวณแอ่งที่ราบเชิงใหม่-ลำพูน มีแม่น้ำปิงเป็นแม่น้ำสายสำคัญ โดยมีต้นน้ำอยู่ที่คอกด้วย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ บริเวณแอ่งที่ราบแห่งนี้ซึ่งเป็นที่ราบที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในภาคเหนือตอนบน เป็นที่ราบระหว่างภูเขา มีอาณาบริเวณครอบคลุมเขตจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูนรวม 13 อำเภอ (โดย 10 อำเภออยู่ในจังหวัดเชียงใหม่คือ แม่แตง แม่ริม สันทราย คอกสะเก็ด สันกำแพง เมือง สารภี หางดง สันป่าตอง และจอมทอง และอีก 3 อำเภออยู่ในจังหวัดลำพูนคือ เมือง (ลำพูน) ป่าซาง และบ้านโฮ่ง) โดยมีพื้นที่รวมทั้งหมดประมาณ 940,000 ไร่

จากการสำรวจของ สวัสดิ์ อ่องสกุล(2551) พบว่ามีโบราณสถานอยู่มากกว่า 40 แห่ง ทั้งที่เป็น ซากโบราณสถาน และเป็นวัดที่มีพระสงฆ์ โบราณสถานที่สำคัญ ได้แก่วัดเจดีย์เหลี่ยม วัดช้างค้ำและซากเจดีย์วัดกุมกาม วัดน้อย วัดปู่เปี้ย วัดธาตุขาว วัดอีด่างซึ่งรูปแบบทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมนี้ มีทั้งแบบรุ่นเก่าและสมัยเชิงใหม่ รุ่งเรืองปะปนกันไป โดยเฉพาะที่วัดธาตุขาวนั้นมีเรื่องเล่าของ พระนางอ้วมิ่งเวียงไชย พระมเหสีของพญามังราย พระนางได้มาบวชชื่อนี้ แล้วก็ได้สิ้นพระชนม์ที่นี้ด้วย สาเหตุก็คือพญามังรายได้มีพระมเหสีพระองค์ใหม่ เมื่อครั้งยกทัพไปตีพม่า พม่าขอมสวามิภักดิ์และถวายพระธิดาไปยาโคมาเป็นมเหสี แต่สิ่งนี้ทำให้พระนางอ้วมิ่งเวียงไชยทรงเสียพระทัยมาก เนื่องจาก พระนาง และ พญามังราย ได้เคยสาบานกันในขณะที่พำนักอยู่ในเมืองเชียงแสนว่า จะมิมีมเหสีเพียงแค่พระองค์เดียว พระนางจึงเสียพระทัยมาก จึงตัดสินใจไปบวชชื่อนี้ และมีเรื่องอีกว่า สาเหตุที่พญามังรายสวรรคตสนับบาดในระหว่างที่ทรงเสด็จไปตลาดนั้น ก็เพราะสาเหตุนี้

ผลการสำรวจของ หน่วยกรมศิลปากรที่ 4 จังหวัดเชียงใหม่ที่ได้ไปทำการขุดค้นหาซากเมืองและโบราณสถาน ก็ได้ค้นพบวัดต่างๆ ที่จมอยู่ใต้พื้นดินเป็นจำนวนหลายวัดดังต่อไปนี้

- วัดเจดีย์เหลี่ยม (วัดกู่คำ) แต่เดิมวัดนี้ชื่อวัดกู่คำ กู่ หมายถึง พระเจดีย์ คำ หมายถึง ทองคำ พญามังรายทรงโปรดให้ก่อสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 1831 โบราณวัตถุที่สำคัญของวัดคือ องค์พระเจดีย์ประธานรูปทรงมณฑปปลด 5 ชั้น วัดนี้มีความโดดเด่นคือ เป็นวัดที่กษัตริย์สร้าง และมีรูปแบบเจดีย์ที่แสดงถึงอิทธิพลรูปแบบของรัฐหริภุญไชย โดยที่พญามังรายโปรดให้เอามาก่อสร้างไว้ในเวียงกุมกามระยะแรกๆ

- วัดกานโถม (ข้างค้ำ) พญามังรายได้สร้างวัดแห่งนี้ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 1833 ประกอบด้วยฐานเจดีย์ฐานกว้าง 12 เมตร สูง 18 เมตร มีซุ้มคูหาสี่ทิศ มีการใช้พระพุทธรูปซ้อนเป็น 2 ชั้น (ชั้นล่าง- มีพระพุทธรูปนั่ง 4 องค์ ชั้นบน- มีพระพุทธรูปยืน 2 องค์) วิหารและเจดีย์ทรงมณฑปบนฐานลานประทักษิณเตี้ย บริเวณฐานวิหารพบพระพิมพ์ดินเผาแบบทริภุญไชยฝังไว้โดยรอบ นอกจากนี้ยังมีเจดีย์อีก 1 องค์ลักษณะเป็นเจดีย์ทรงมณฑปย่อครึ่ง ในบริเวณวัดกานโถมยังมีดินพระศรีมหาโพธิ์ที่ได้ัญเชิญเมล็ดจากเมืองลังกามาไว้ด้วย
- วัดปู่เปี้ย ถือเป็นวัดที่มีความงดงามแห่งหนึ่งในเวียงกุมกาม รูปแบบผังการสร้างวัด และรูปแบบเจดีย์ประธานมณฑปมีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ โบราณสถานประกอบด้วยวิหารสร้างยกพื้นสูง เจดีย์ อุโบสถ ศาลาไม้เลื้อย และแท่นบูชา พร้อมทั้งมีถวกลายปูนปั้นประดับเจดีย์ที่สวยงามมาก
- วัดอีค้าง (วัดอีค่าง) ที่เรียกว่าวัดอีค้ำหรืออีค่างนั้นเพราะเดิมบริเวณวัดเป็นป่ารก้างและมีฝูงลิงฝูงค่างใช้ซากวัดแห่งนี้เป็นที่อยู่อาศัย ซึ่งค่างในภาษาท้องถิ่นเรียกว่า “อีค่าง” โบราณสถานประกอบด้วยวิหารและเจดีย์ตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน วิหารมีขนาดใหญ่ 20 × 13.50 เมตร เจดีย์เป็นแบบองค์ระฆังทรงกลม
- วัดพระธาตุนาว (วัดธาตุนาว) ที่เรียกกันว่าวัดธาตุนาวเนื่องมาจากแต่เดิมนั้นตัวเจดีย์ยังคงปรากฏผิวฉาบปูนสีขาวนั่นเอง โบราณสถานประกอบด้วยวิหาร เจดีย์ อุโบสถ และมณฑป โดยมีการก่อสร้างขึ้นมา 2 ระยะเวลาคือ ระยะเวลาแรกก่อสร้างเพียงเจดีย์ วิหาร อุโบสถ แต่ต่อมาเกิดการชำรุดจึงต่อเติมฐานเจดีย์ให้ใหญ่ขึ้น ระยะเวลาที่สองมีการก่อสร้างมณฑปสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป
- วัดพระเจ้าองค์คำ ตั้งอยู่ภายในเวียงกุมกาม โดยอยู่ใกล้กับกำแพงเมืองทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ก่อนมีการขุดแต่นั้นเป็นสวนลำไย มีพื้นที่เป็นเนินดิน 2 แห่ง ชาวบ้านเรียกว่าเนินพญามังราย และเนินพระเจ้าคำ และสันนิษฐานว่าที่เรียกวัดพระเจ้าองค์คำนี้ เพราะวัดแห่งนี้เคยมีพระพุทธรูปสี่คำประดิษฐานอยู่ โบราณสถานที่พบส่วนใหญ่เป็นวิหารหลายหลัง มีซุ้มประตูโขงและแนวกำแพง ถัดจากซุ้มโขงเข้ามามีวิหารและเจดีย์

- วัดพญามังราย ตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงกับวัดพระเจ้าองค์ดำทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ชื่อวัดพญามังรายนี้เป็นชื่อเรียกที่ตั้งขึ้นมาใหม่โดยกรมศิลปากร เนื่องจากไม่ปรากฏหลักฐานกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของวัดนี้ แต่เมื่อพิจารณาจากการที่เห็นที่ตั้งอยู่ใกล้วัดพระเจ้าองค์ดำมากที่สุดจนดูเหมือนเป็นวัดเดียวกัน เอกลักษณะของวัดนี้อยู่ที่การสร้างพระวิหารที่ไม่มีทางขึ้นลงหลักไว้ที่ด้านหน้า แต่สร้างไว้ที่ด้านซ้าย (กรณีที่หันหน้าไปทางหน้าวัด) ในถ່วนพระเจดีย์พร้อมรอยการตกแต่งปูนปั้นลายช่องกระจกสอดใส่
- วัดหัวหนอง ตั้งอยู่ภายในเวียงกุมกามใกล้กับกำแพงเมืองทางด้านเหนือ ภายในประกอบด้วยซุ้มโขงประดู่ใหญ่ อุโบสถ มณฑป วิหารและเจดีย์ มีถวถลายปูนปั้นประดับซุ้มประดู่วัดเป็นรูปกิลเลน สิงห์ หงส์ที่มีความงดงาม
- วัดกุมกาม ตั้งอยู่ภายในเวียงกุมกามด้านทิศเหนือของวัดกานโถม ตั้งก่อสร้างภายในวัดประกอบด้วยวิหารพร้อมห้องมุลคันธกุฎี และเจดีย์ทรงแปดเหลี่ยม
- วัดน้อย (วัดธาตุน้อย) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของวัดกานโถม ก่อนการขุดแต่งเป็นเนินดินสองแห่ง มีชาวบ้านเข้ามาปลูกบ้านอาศัยบน โบราณสถานแห่งนี้ และยังพร้อมรอยการขุดหาทรัพย์สินด้วย โบราณสถานประกอบด้วยวิหารและเจดีย์ วิหารตั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือมีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีบันไดทางขึ้นด้านหน้าและด้านข้าง 1 แห่ง พื้นวิหารปูอิฐ ด้านหลังวิหารเป็นซุ้มประดิษฐานพระประธานปูนปั้น เจดีย์มีฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด 13.35 × 13.35 เมตร สูง 1.64 เมตร ต่อขึ้นไปเป็นองค์เจดีย์ เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด 6.20 × 6.20 เมตร ลักษณะเจดีย์มีฐานใหญ่แต่องค์เจดีย์เล็ก
- วัดไม้ซัง ตั้งอยู่มุมตะวันออกเฉียงใต้ภายในเวียงกุมกาม บริเวณรอบวัดเป็นทุ่งนา สภาพก่อนการขุดแต่งเป็นเนินดินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีต้นไม้ใหญ่ที่ชาวบ้านเรียกว่าไม้ซังอยู่ (เป็นที่มาของชื่อวัด) โบราณสถาน ประกอบด้วยวิหารเจดีย์แปดเหลี่ยม และฐานซุ้มประดู่โขงพร้อมกำแพง
- วัดกู่ขาว ตั้งอยู่ริมถนนเชียงใหม่-ลำพูน ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ สภาพรอบๆ วัดก่อนการขุดแต่งพบเจดีย์มีความสูงประมาณ 5 เมตร และรอบๆ องค์เจดีย์เป็นเนินดิน หลังจากขุดลอกดินที่ทับถมอยู่ได้พบโบราณสถาน 3 แห่งคือ กำแพงแก้วและ

จุ่มประตูดุ่ยหลังเจดีย์, เจดีย์ประธานเป็นศิลปะล้านนา เรือนธาตุมีลักษณะสูงก่อทับันทั้ง 4 ด้าน (ไม่ทำจุ่มพระ) ส่วนยอดเจดีย์เป็นฐานบัวแปดเหลี่ยมรองรับองค์ระฆัง และวิหารที่มี มุมฐานบัวถูกแก้ว ฐานชุกชีเดิม และลายกลีบบัว

- วัดคู่ป่าค้อม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้นอกเวียงกุมกาม ชื่อของวัดนี้ได้ตั้งชื่อตาม เจ้าของที่ดิน โบราณสถานของวัดมีขนาดใหญ่ประกอบด้วย วิหารฐานใหญ่ มีบันไดทางขึ้น วิหาร มีราวบันไดด้านปลายเป็นรูปตัวหงา ส่วนเจดีย์เหลือเพียงฐานเท่านั้น มีกำแพงแก้ว ก่อล้อมรอบโบราณสถาน กำแพงแก้วด้านหน้าทางเข้าวิหารมีจุ่มโขง วัดแห่งนี้มีอายุอยู่ใน ราวพุทธศตวรรษที่ 21-22
- วัดโบสถ์ ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกนอกเวียงกุมกาม โบราณสถานประกอบด้วยวิหารซึ่ง เหลือเพียงฐาน และเจดีย์มีฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส
- วัดคู่อ้ายหลาน เป็นวัดขนาดเล็กตั้งอยู่ทางด้านเหนือของเวียงกุมกาม ชื่อวัดเรียกตามเจ้าของ ที่ที่ชื่ออ้ายหลาน โบราณสถานประกอบด้วยวิหารที่หันหน้าไปทางทิศตะวันออก เจดีย์ ฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส แทนบูชา กำแพงแก้ว และจุ่มประตูดุ่ยทางด้านทิศตะวันออก
- วัดคู่อ้ายสี่ เป็นวัดขนาดเล็ก โบราณสถานประกอบด้วย วิหาร เจดีย์ ซึ่งเหลือเพียงฐาน และ แทนบูชา
- วัดคู่มะเกลือ ตั้งอยู่ภายในเวียงกุมกามด้านทิศตะวันออก เรียกชื่อวัดตามชื่อต้นไม้ที่ขึ้นบน โบราณสถาน หลังจากทำการขุดลอกดินออกแล้ว พบเจดีย์และวิหารตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน และหันหน้าไปทางทิศตะวันออก
- วัดคู่ลิดไม้ ตั้งอยู่ภายในเวียงกุมกามด้านใต้ วัดนี้เป็นชื่อที่ชาวบ้านเรียกกันเนื่องจากมีต้น เพกา (ต้นลิดไม้) ขึ้นอยู่บนเนินวัด โบราณสถานประกอบด้วยวิหารหันหน้าไปทางทิศ ตะวันออก เจดีย์ด้านหลังวิหารเหลือเพียงฐาน และเจดีย์รูปแปดเหลี่ยม มีจุ่มประตูดุ่ยและ กำแพงแก้ว
- วัดคู่จ้อกป้อก ตั้งอยู่นอกกำแพงเวียงกุมกามทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ โบราณสถาน ประกอบด้วยวิหารและเจดีย์ ซึ่งเหลือเพียงฐาน

- วัดหนานช้าง ตั้งตามชื่อเจ้าของที่ดิน ด้านหน้าของวัดอยู่ใกล้แม่น้ำปิง ชุมโงงมีลายปูนปั้นประดับเล็กน้อย ถัดจากชุมโงงลงไปมีทางเดินและมีวิหาร ซึ่งที่ฐานพระประธานมีลายปูนปั้น ด้านหลังวิหารมีเจดีย์ฐานทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนกันสองชั้น เรือนธาตุได้พังเสียหายไปแล้ว เชื่อกันกับเจดีย์เป็นมณฑป ถัดไปเป็นอุโบสถ
- วัดเสาศิริน ตั้งอยู่เขตท้องที่ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ในปัจจุบันยังไม่พบหลักฐานที่บันทึกทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงเรื่องราวของวัดนี้ในอดีต
- วัดหนองฝิ่ง ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกถนนเชียงใหม่-ลำพูน ตำบลหนองฝิ่ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เดิมเป็นวัดในสมัยเวียงกุมกาม-เชียงใหม่ หรือบางที่อาจจะมีสภาพเป็นวัดดั้งเดิมอยู่ก่อนแล้วตั้งแต่สมัยทริภุญไชย มีการค้นพบหลักฐานทางโบราณวัตถุประเภทพิมพ์แบบลำพูน สิ่งก่อสร้างที่สำคัญของวัดนี้คือ วิหารพระนอน เป็นองค์พระนอนหรือพระพุทธรูปไสยาสน์ขนาดยาว 38 สอก (39 เมตร)
- วัดศรีบุญเรือง ตั้งอยู่เขตตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นวัดที่ได้รับการฟื้นฟูบูรณะขึ้นมาใหม่ในสมัยหลัง ปัจจุบันวัดนี้มีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่
- วัดข่อยสามต้น อยู่ในบริเวณด้านตะวันออกเฉียงเหนือของเขตเวียงกุมกาม ชื่อวัดนี้ตั้งตามจุดสังเกตที่เป็นต้นข่อยจำนวน 3 ต้น ที่ขึ้นเจริญเติบโตในพื้นที่บริเวณวัด และไม่ปรากฏความเป็นมาในเอกสารและตัวแทนทางประวัติศาสตร์
- วัดพันเลา อยู่ในท้องที่ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นวัดร้างชื่อดั้งเดิมที่ชุมชนเรียกสืบทอดต่อกันมา คาดว่ามาจากชื่อวัดที่มีคำนำหน้าว่า “พัน” นำหน้านั้น น่าจะหมายถึง ชคทางทหาร หรือขุนนาง ที่เดิมวัดนี้อาจเป็นวัดอุปถัมภ์ของนายทหารหรือขุนนางชื่อ “เลา” ตั้งอยู่ริมถนนท่าวังตาลซึ่งอยู่นอกเวียงกุมกามทางด้านทิศเหนือ สภาพโบราณสถานมีการก่ออิฐกระจายหลายแห่ง พบชิ้นส่วนของพระพุทธรูป และสิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่ไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่าเป็นอะไร และยังคงคาดว่ามีอีกหลายวัดที่จมอยู่ใต้พื้นดิน และบ้านเรือนของชาวบ้านที่กำลังรอการบูรณะขึ้นมา

จากการค้นพบโบราณสถานและวัดวาอารามต่างๆมากมายทำให้เวียงกุมกาม กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่มีความน่าสนใจ มีศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม

ชม ซึ่งแสดงถึงการนำทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ มาเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้เป็นการมุ่งสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

เครื่องมือในการวิจัย

การประชุมกลุ่มตัวแทนชุมชน

การประชุมกลุ่มตัวแทนชุมชนใช้วิธีการถามแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นคำถามไว้ล่วงหน้า โดยคำถามมีความชัดเจน อีกทั้งสามารถเพิ่มหรือลดประเด็นคำถามได้ตามสถานการณ์ที่เป็นจริง

แบบสอบถามแบบ (Questionnaire)

แบบสอบถาม (Questionnaire) ได้นำมาใช้เพื่อสอบถามตัวแทนชาวบ้าน โดยแบบสอบถามนี้ ทำขึ้นหลังจากการประชุมกลุ่มตัวแทนชุมชน เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่มีความเหมาะสมและถูกต้องที่สุด (ภาคผนวกที่ 2)

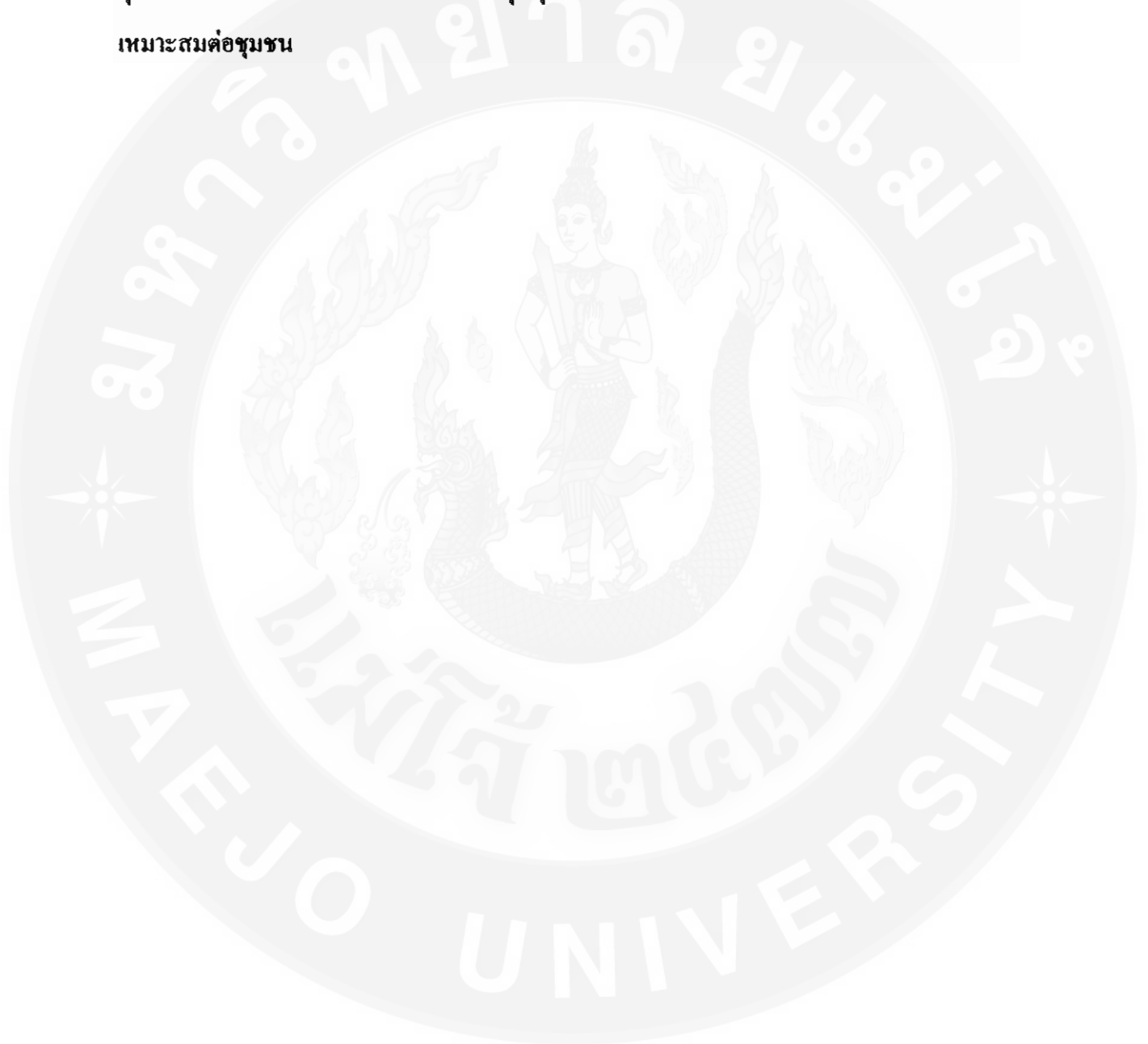
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิต่าง เช่น รายงาน ผลงานวิจัย วารสาร จากแหล่งข้อมูลต่างๆ และศึกษาสภาพที่แท้จริงของชุมชน เพื่อวางแผนการศึกษาในพื้นที่อย่างถูกต้อง โดยนำข้อมูลที่ได้รับนั้นทำออกแบบวิธีการศึกษา ซึ่งได้ทำการประชุมตัวแทนชุมชนในอันดับแรก เพื่อทราบข้อมูลที่เป็นปัจจุบันกาลและแท้จริงจากคนในชุมชน และเพื่อนำข้อมูลที่ได้รับจากตัวแทนชุมชน มาทำการออกแบบสอบถาม เพื่อสอบถามตัวแทนชาวบ้านบ้านช้างค้ำ หมู่ที่ 11 ต. ท่าวังตาล อ. สาทิก จ. เชียงใหม่ จำนวน 178 ครัวเรือน (ภาคผนวกที่ 3)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม SPSS โดยการวิเคราะห์แบบสอบถามในส่วนที่ 1 และ 2 ด้วย Descriptive Statistics ส่วนวิธีการ Conjoint Analysis ได้นำมาวิเคราะห์ในส่วนที่ 3 (ตามที่ได้อธิบายขั้นตอนไปแล้วในบทที่ 2) ซึ่งเป็นวิธีการวิเคราะห์ความพึง

พหุคูณเป็นแบบ metric ด้วยวิธี Ordinary Least Squares (OLS) ในการประมาณค่าความพึงพอใจชุดคุณลักษณะของตัวแทนชาวบ้านที่มีต่อชุดคุณลักษณะเพื่อวัดความท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและเหมาะสมต่อชุมชน

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของตัวแทนผู้ตอบแบบสอบถาม

จากการสอบถามตัวแทนชาวบ้านหมู่ที่ 11 บ้านช้างค้ำ จำนวน 178 ครัวเรือน พบว่าตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 60.67 ของตัวแทนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด (ตารางที่ 4.1) ในส่วนของช่วงอายุของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ในช่วงอายุ 51-60 ปีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 28.08 เนื่องจากการเก็บแบบสอบถามนี้ ทำการเก็บในเวลากลางวันของทุกวัน ทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามช่วงอายุดังกล่าวซึ่งไม่ได้ออกไปทำงานนอกบ้าน เป็นตัวแทนผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มใหญ่ที่สุด รองลงมาได้แก่กลุ่มช่วงอายุ 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 25.84 (ตารางที่ 4.2) ด้านศาสนาที่นับถือของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามเกือบทั้งหมดเป็นชาวไทยพุทธ (ร้อยละ 99.44) มีเพียง 1 ครัวเรือนที่เป็นชาวไทยมุสลิม (ตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.1 เพศของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
ชาย	70	39.33
หญิง	108	60.67
รวม	178	100.00

ที่มา : การสำรวจ

ตารางที่ 4.2 ช่วงอายุของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม

ช่วงอายุ	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 20 ปี	9	5.05
21-30 ปี	23	12.92
31-40 ปี	18	10.12
41-50 ปี	46	25.84

51-60 ปี	50	28.08
61-70 ปี	26	14.62
ตั้งแต่ 71 ปี ขึ้นไป	6	3.37
รวม	178	100.00

ที่มา : การสำรวจ

ตารางที่ 4.3 การนับถือศาสนาของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม

ศาสนา	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
พุทธ	177	99.44
อิสลาม	1	0.56
รวม	178	100.00

เมื่อทำการสอบถามถึงสถานภาพของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ตัวแทนชาวบ้านร้อยละ 79.21 สมรสแล้ว และร้อยละ 18.54 มีสถานภาพโสด (ตารางที่ 4.4) ด้านระดับการศึกษาของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า เกินกว่าครึ่งหนึ่งของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับการศึกษาประถมศึกษาหรือต่ำกว่า คือ ร้อยละ 57.86 อาจเนื่องมาจากตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ในช่วงอายุ 41-60 ปี มีจำนวนเกินครึ่งหนึ่งของตัวแทนผู้ตอบแบบสอบถาม รองลงมาคือตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 26.41 (ตารางที่ 4.5) โดยอาชีพของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 46.07) มีอาชีพรับจ้างทั่วไป รองลงมาคือเป็นเจ้าของธุรกิจของตนเอง ร้อยละ 29.77 และตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 6.75 เป็นผู้ว่างงาน (ตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.4 สถานภาพของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพ	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
โสด	33	18.54
สมรส	141	79.21
หม้าย	4	2.25
รวม	178	100.00

ที่มา : การสำรวจ

ตารางที่ 4.5 ระดับการศึกษาของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม

ระดับการศึกษา	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	103	57.86
มัธยมศึกษา	47	26.41
ปวช./ปวส./อาชีวศึกษา	13	7.31
ปริญญาตรี	14	7.86
ปริญญาโทหรือสูงกว่า	1	0.56
รวม	178	100.00

ที่มา : การสำรวจ

ตารางที่ 4.6 อาชีพของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม

อาชีพ	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
นักเรียน/นักศึกษา	7	3.94
เจ้าของธุรกิจ	53	29.77
ถูกจ้างประจำหน่วยงานราชการ	3	1.68
นักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ	1	0.56
แม่บ้าน	19	10.67
รับจ้างทั่วไป	82	46.07
ว่างงาน	12	6.75
เจ้าหน้าที่รัฐวิสาหกิจ	1	0.56
รวม	178	100.00

ที่มา : การสำรวจ

เมื่อสอบถามถึงรายได้ทั้งหมดของครัวเรือนตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามก่อนหักภาษี พบว่า ตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 47.76 มีรายได้ทั้งหมดของครัวเรือนต่ำกว่า 10,000 บาท และอีกร้อยละ 38.76 มีรายได้ทั้งหมดของครัวเรือนระหว่าง 10,001-20,000 บาท โดย

ตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามเพียง 1 ครั้วเรือนเท่านั้นที่มีรายได้ทั้งหมดของครั้วเรือนมากกว่า 50,001 บาท คิดเป็นร้อยละ 0.56 (ตารางที่ 4.7)

ตารางที่ 4.7 รายได้ทั้งหมดของครั้วเรือนตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามก่อนหักภาษี

รายได้	จำนวน (ครั้วเรือน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 10,000 บาท	85	47.76
10,001-20,000 บาท	69	38.76
20,001-30,000 บาท	19	10.68
30,001-40,000 บาท	2	1.12
40,001-50,000 บาท	2	1.12
มากกว่า 50,001 บาท	1	0.56
รวม	178	100.00

ที่มา : การสำรวจ

เมื่อสอบถามถึงสถานในครั้วเรือนของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าร้อยละ 53.37 มีสถานะเป็นผู้อาศัยในบ้านและร้อยละ 46.63 มีสถานะเป็นเจ้าของบ้าน ซึ่งถือว่ามีสัดส่วนที่ไม่มีมีความแตกต่างกันมาก (ตารางที่ 4.8) ด้านสถานะในชุมชนนั้นพบว่าตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 93.82) มีสถานะเป็นลูกบ้าน มีตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามเพียงร้อยละ 6.18 เท่านั้นที่มีสถานะเป็นเจ้าของหน้าที่หน่วยงานท้องถิ่น (ตารางที่ 4.9) เมื่อสอบถามถึงระยะเวลาที่อาศัยอยู่ ณ บ้านข้างลำ หมู่ที่ 11 นี้พบว่า ตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามถึงร้อยละ 23.03 อยู่อาศัยในหมู่บ้านมากกว่า 50 ปี และมีเพียงร้อยละ 8.43 เท่านั้นที่อยู่อาศัยต่ำกว่า 10 ปี (ตารางที่ 4.10)

ตารางที่ 4.8 สถานะในครัวเรือนของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานะในครัวเรือน	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
เจ้าบ้าน	83	46.63
ผู้อาศัย	95	53.37
รวม	178	100.00

ที่มา : การสำรวจ

ตารางที่ 4.9 สถานะในชุมชนของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานะในชุมชน	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
เจ้าหน้าที่หน่วยงานท้องถิ่น	11	6.18
ลูกบ้าน	167	93.82
รวม	178	100.00

ที่มา : การสำรวจ

ตารางที่ 4.10 ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 10 ปี	15	8.43
10-20 ปี	26	14.61
21-30 ปี	40	22.47
31-40 ปี	26	14.61
41-50 ปี	30	16.85
มากกว่า 50 ปี	41	23.03
รวม	178	100.00

ที่มา : การสำรวจ

ส่วนที่ 2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

ตารางที่ 4.11 แสดงให้เห็นว่าตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามถึงร้อยละ 70.78 ทราบว่าคนในชุมชนควรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนเอง แต่ปรากฏว่าตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามเพียงร้อยละ 21.35 เท่านั้น ที่เคยแสดงความคิดเห็นในการบริหารจัดการท่องเที่ยว (ตารางที่ 4.12) ด้านการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวของคนในชุมชนนั้นพบว่า มีตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามเพียง 31 คนหรือร้อยละ 17.42 ที่มีรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ซึ่งถือว่าเป็นสัดส่วนที่น้อยมาก (ตารางที่ 4.13) โดยมีรายได้ตั้งแต่ 400-30,000 บาท ซึ่งถือว่ามีค่าแตกต่างกันอย่างมาก ซึ่งผู้ที่มีรายได้สูงอาจเป็นผู้ที่มีรถม้า รถม้าให้บริการนักท่องเที่ยว

ตารางที่ 4.11 ชาวบ้านในชุมชนควรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

ท่านทราบหรือไม่ว่าชาวบ้าน ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการ บริหารจัดการการท่องเที่ยว	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
ทราบ	126	70.78
ไม่ทราบ	52	29.22
รวม	178	100.00

ที่มา : การสำรวจ

ตารางที่ 4.12 ชาวบ้านในชุมชนเคยแสดงความคิดเห็นในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

ท่านเคยแสดงความคิดเห็นใน การบริหารจัดการการ ท่องเที่ยวหรือไม่	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
เคย	38	21.35
ไม่เคย	140	78.65
รวม	178	100.00

ที่มา : การสำรวจ

ตารางที่ 4.13 ครอบครัวตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามมีรายได้อาจจากการท่องเที่ยว

ครอบครัวท่านมีรายได้จากการท่องเที่ยวหรือไม่	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
มี	31	17.42
ไม่มี	147	82.58
รวม	178	100.00

ที่มา : การสำรวจ

ตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามในสัดส่วนที่ไม่แตกต่างกันคือร้อยละ 48.88 ที่ทราบว่าสมาชิกในชุมชนเข้าเป็นกรรมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเวียงกุมกามและอีกร้อยละ 51.12 ไม่ทราบว่าสมาชิกในชุมชนเข้าเป็นกรรมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม (ตารางที่ 4.14) และเมื่อสอบถามถึงรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีความเหมาะสมหรือไม่นั้น ตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามถึงร้อยละ 73.03 ตอบว่ามีความเหมาะสมแล้ว ส่วนอีกร้อยละ 26.97 ตอบว่าไม่มีความเหมาะสม เนื่องจากมีเพียงชาวบ้านบางกลุ่มเท่านั้นที่ได้รับประโยชน์จากการจัดการการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม (ตารางที่ 4.15) ซึ่งเมื่อสอบถามตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามถึงหน่วยงานที่กำกับดูแลในการบริหารจัดการโบราณสถานเวียงกุมกาม รวมทั้งการบูรณะซ่อมแซม นั้นตัวแทนชาวบ้านตอบว่า กรมศิลปากรและเทศบาลตำบลท่าวังศาล

ตารางที่ 4.14 สมาชิกในชุมชนเข้าเป็นกรรมการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

ทราบหรือไม่ว่าคนในชุมชนได้เข้าเป็นกรรมการบริหารจัดการการท่องเที่ยว	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
ทราบ	87	48.88
ไม่ทราบ	91	51.12
รวม	178	100.00

ที่มา : การสำรวจ

ตารางที่ 4.15 รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีความเหมาะสมหรือไม่

รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวในปัจจุบัน เหมาะสมหรือไม่	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
เหมาะสม	130	73.03
ไม่เหมาะสม	48	26.97
รวม	178	100.00

ที่มา : การสำรวจ

ส่วนที่ 3 ความพึงพอใจต่อคุณลักษณะตัวชี้วัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน

การศึกษาความพอใจของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม โดยอาศัยวิธีการ Conjoint Analysis ในการศึกษาได้อาศัยการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ในการวิเคราะห์แบบจำลองความพึงพอใจต่อคุณลักษณะตัวชี้วัดความยั่งยืน ซึ่งได้ผลการวิเคราะห์แบบจำลองในตารางที่ 4.16

จากการวิเคราะห์ ทำให้ได้ค่าสถิติ Pearson's R และ Kendall's tau ซึ่งค่าสถิติทั้ง 2 นี้จะแสดงให้เห็นความสอดคล้องของค่าความพอใจที่พยากรณ์ได้จากแบบจำลอง กับค่าความพอใจที่ได้จากตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม หรือ ค่าสถิติทั้ง 2 นี้แสดงถึงค่าสหสัมพันธ์ระหว่างค่าที่ได้จากตัวอย่าง กับค่าที่ประมาณได้จากแบบจำลอง ซึ่งจากการวิเคราะห์พบว่า ค่า Pearson's R เท่ากับ 0.893 และค่า Kendall's tau เท่ากับ 0.739 (ค่าสถิติจากตารางที่ 4.16) ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าแบบจำลองในการศึกษาครั้งนี้ สามารถพยากรณ์ค่าความพึงพอใจที่ได้จากแบบจำลองว่ามีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม ได้ร้อยละ 89.3 และสามารถพยากรณ์การตอบสนองความพึงพอใจของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม ได้ร้อยละ 73.9 ซึ่งจะเห็นได้ว่าค่าที่ได้จากแบบจำลองความพึงพอใจของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับที่ดี

ตารางที่ 4.16 คำน้่าหนักความสำคัญที่ได้จากแบบจำลองความพึงพอใจต่อคุณลักษณะตัวชี้วัดความยั่งยืนของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม

คุณลักษณะ	ค่าความสำคัญ (ร้อยละ)
สัดส่วนค่าเข้าชม ที่นำมาพัฒนาชุมชน	14.893
สัดส่วนชาวบ้านในชุมชนที่มีรายได้จากการท่องเที่ยว	15.999
สัดส่วนชาวบ้านในชุมชนที่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยว	13.566
สัดส่วนงบประมาณด้านการบูรณะซ่อมแซมโบราณสถาน เปรียบเทียบกับด้านอื่นๆ	19.518
ความสูงของสิ่งปลูกสร้างโดยรอบโบราณสถาน (ควรสูงได้ไม่เกิน:เมตร)	17.798
ระยะห่างจากโบราณสถานถึงสิ่งปลูกสร้างของท่าน (ควรตั้งอยู่ห่างกันไม่น้อยกว่า:เมตร)	18.226

หมายเหตุ: ค่าสถิติ Pearson's R=0.893 Sig.=0.00, Kendall's tau=0.739 Sig.=0.00

ที่มา: การคำนวณ

ผลการวิเคราะห์ที่ได้จากตารางที่ 4.16 เมื่อทำการพิจารณาน้ำหนักความสำคัญจะแสดงค่าน้ำหนักที่ตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม ให้ความสำคัญต่อคุณลักษณะต่างๆของตัวชี้วัดความยั่งยืน ซึ่งผลการวิเคราะห์ที่ได้พบว่า คุณลักษณะด้านสัดส่วนงบประมาณด้านการบูรณะซ่อมแซมโบราณสถาน เปรียบเทียบกับด้านอื่นๆ ตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญในการพิจารณาความพึงพอใจมากกว่าคุณลักษณะอื่นๆ ซึ่งมีค่าเป็นร้อยละ 19.52 อันดับที่ 2 คือคุณลักษณะด้านระยะห่างจากโบราณสถานถึงสิ่งปลูกสร้างของท่าน (ควรตั้งอยู่ห่างกันอย่างน้อย:เมตร) ซึ่งมีค่าเป็นร้อยละ 18.23 อันดับที่ 3 คือ คุณลักษณะด้านความสูงของสิ่งปลูกสร้างโดยรอบโบราณสถาน (ควรสูงได้ไม่เกิน:เมตร) ซึ่งมีค่าเป็นร้อยละ 17.80 อันดับที่ 4 คือ คุณลักษณะด้านสัดส่วนชาวบ้านในชุมชนที่มีรายได้จากการท่องเที่ยว ซึ่งมีค่าเป็นร้อยละ 16 อันดับที่ 5 คือคุณลักษณะด้านสัดส่วนค่าเข้าชม ที่นำมาพัฒนาชุมชน ซึ่งมีค่าเป็นร้อยละ 14.90 โดยอันดับสุดท้ายได้แก่คุณลักษณะด้านสัดส่วนชาวบ้านในชุมชนที่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งมีค่าความสำคัญร้อยละ 13.57

เมื่อพิจารณาค่าบรรดประโชชน์ในแต่ละระดับคุณลักษณะที่ประมาณได้จากแบบจำลองโดยอาศัยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ในการวิเคราะห์ ซึ่งข้อมูลที่มีค่ามากจะแสดงว่าตัวแทนชาวบ้าน

ผู้ตอบแบบสอบถาม มีความพึงพอใจต่อคุณลักษณะนั้นๆมาก และข้อมูลที่มีค่าน้อย จะแสดงว่า ตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจต่อคุณลักษณะนั้นๆน้อยเช่นกัน และเมื่อพิจารณาผลจากการวิเคราะห์จากตารางที่ 4.17 พบว่าคุณลักษณะด้านสัดส่วนงบประมาณด้านการบูรณะซ่อมแซม โบราณสถาน เปรียบเทียบกับด้านอื่นๆซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญมากที่สุด มีค่าอรรถประโยชน์แบบงบประมาณร้อยละ 20 เท่ากับ 0.365 งบประมาณร้อยละ 40 เท่ากับ -0.227 และงบประมาณร้อยละ 60 เท่ากับ -0.138 ซึ่งแสดงว่า ตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม เห็นว่าสัดส่วนงบประมาณด้านการบูรณะซ่อมแซม โบราณสถานหากได้รับร้อยละ 20 จากงบประมาณ เมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่นๆมีความเหมาะสม

คุณลักษณะด้านระยะห่างจากโบราณสถานถึงสิ่งปลูกสร้างของท่าน (ควรตั้งอยู่ห่างกันไม่น้อยกว่า: เมตร) ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญรองลงมา ค่าอรรถประโยชน์แบบ 100 เมตร มีค่ามากที่สุดเท่ากับ 0.334 แบบ 50 เมตรมีค่าเท่ากับ 0.042 และแบบ 75 เมตร จะมีค่าน้อยที่สุดเท่ากับ -0.376 นั่นหมายถึง ตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจในระยะห่างจากโบราณสถานถึงสิ่งปลูกสร้างของตนเองที่ 100 เมตร ซึ่งหากเปลี่ยนจากแบบ 50 เมตร เป็นแบบ 100 เมตร ตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามจะมีความพึงพอใจที่เพิ่มขึ้น เป็น 0.334 แต่หากเปลี่ยนจากแบบ 50 เมตร เป็นแบบ 75 เมตร จะทำให้ค่าอรรถประโยชน์ลดลงเหลือเพียง -0.376 ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามต้องการให้ระยะห่างจากโบราณสถานถึงสิ่งปลูกสร้างของตนเองมีระยะอย่างน้อย 100 เมตร

คุณลักษณะด้านความสูงของสิ่งปลูกสร้างโดยรอบโบราณสถาน (ควรสูงได้ไม่เกิน: เมตร) ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ผู้บริโภครู้สึกให้ความสำคัญเป็นอันดับที่ 3 ค่าอรรถประโยชน์แบบสูงได้ไม่เกิน 10 เมตร มีค่ามากที่สุดเท่ากับ 0.254 แบบสูงได้ไม่เกิน 15 เมตร มีค่าเท่ากับ 0.073 และสูงได้ไม่เกิน 12 เมตร จะมีค่าน้อยที่สุดเท่ากับ -0.327 นั่นหมายถึง ตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจความสูงของสิ่งปลูกสร้างต้องสูงไม่เกิน 10 เมตร มากที่สุด หากเปลี่ยนจากความสูงได้ไม่เกิน 15 เมตร เป็นสูงได้ไม่เกิน 10 เมตร จะทำให้ระดับความพึงพอใจของตัวแทนผู้ตอบแบบสอบถามเพิ่มขึ้นเป็น 0.254 แสดงให้เห็นว่าตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม เล็งถึงทัศนียภาพโดยรอบโบราณสถาน

คุณลักษณะด้านสัดส่วนชาวบ้านในชุมชนที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม ให้ความสำคัญเป็นอันดับที่ 4 ค่าอรรถประโยชน์แบบ

ชาวบ้าน 3 ใน 4 ของชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว มีค่าเท่ากับ 0.370 แบบครึ่งหนึ่งของชาวบ้าน ในชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว มีค่าเท่ากับ -0.048 และแบบ 1 ใน 4 ของชาวบ้านในชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว มีค่าเท่ากับ -0.323 แสดงให้เห็นว่าตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม มีความพึงพอใจถึง 0.370 หากชาวบ้าน 3 ใน 4 ของชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว หากชาวบ้านเพียง 1 ใน 4 ของชุมชน มีรายได้จากการท่องเที่ยว จะทำให้ความพึงพอใจของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามลดลงเหลือเพียง -0.323 เท่านั้น

คุณลักษณะด้านสัดส่วนค่าเข้าชม ที่นำมาพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม ให้ความสำคัญเป็นอันดับที่ 5 พบว่าค่าอัตราประโยชน์แบบค่าเข้าชม ร้อยละ 20 นำมาพัฒนาชุมชน มีค่าเท่ากับ 0.035 แบบค่าเข้าชมร้อยละ 40 นำมาพัฒนาชุมชน มีค่าเท่ากับ 0.022 และแบบค่าเข้าชมร้อยละ 60 นำมาพัฒนาชุมชน มีค่าเท่ากับ -0.058 แสดงให้เห็นว่าตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามต้องการให้นำเงินค่าเข้าชมโบราณสถานเวียงกุมกามเพียงร้อยละ 20 มาพัฒนาชุมชน ซึ่งหากเพิ่มเป็นร้อยละ 60 ทำให้ความพึงพอใจของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามลดลงเป็น -0.058

คุณลักษณะด้านสัดส่วนชาวบ้านในชุมชนที่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญน้อยที่สุด ค่าอัตราประโยชน์ แบบ ครึ่งหนึ่งของชาวบ้านในชุมชนเป็นคณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยว มีค่าเท่ากับ 0.151 แบบ 3 ใน 4 ของชาวบ้านในชุมชนเป็นคณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยว มีค่าเท่ากับ -0.333 และแบบ 1 ใน 4 ของชาวบ้านในชุมชนเป็นคณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยว มีค่าเท่ากับ -0.118 แสดงว่าตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจที่ 0.151 หากครึ่งหนึ่งของชาวบ้านในชุมชนเป็นคณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยว แต่หากมีเพียง 1 ใน 4 ของชาวบ้านในชุมชนเป็นคณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยว จะทำให้ความพึงพอใจของชาวบ้านลดลงมีค่าเท่ากับ -0.118

ค่าอัตราประโยชน์ที่ได้กล่าวมา ช่วยทำให้เราทราบถึงความพึงพอใจของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามต่อระดับคุณลักษณะต่างๆ เพื่อสามารถนำข้อมูลที่ได้นำมาใช้ประโยชน์ในด้านการสรรหาตัวชี้วัดความยั่งยืนของเวียงกุมกามจากชาวบ้านในชุมชน ที่มีความเหมาะสมมากที่สุด ซึ่งค่าอัตราประโยชน์ในระดับคุณลักษณะต่างๆที่ได้จากการศึกษา เราสามารถนำข้อมูลมาคำนวณหาค่าความพึงพอใจรวมของแต่ละชุดคุณลักษณะ เพื่อให้ทราบถึงความพึงพอใจของตัวแทน

ชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อการรู้คุณลักษณะในแต่ละใบ ว่าตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญต่อระดับคุณลักษณะใดมากที่สุด และให้ความพึงพอใจอยู่เท่าใด เช่น การรู้คุณลักษณะลำดับที่ 18 มีค่าความพึงพอใจรวมสูงสุด ประกอบด้วย ค่าคงที่ (9.500) + สัดส่วนค่าเข้าชมร้อยละ 40 ที่นำมาพัฒนาชุมชน (0.022) + 3 ใน 4 ของชาวบ้านในชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว (0.370) + 3 ใน 4 ของคณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยวมาจากชาวบ้านในชุมชน (-0.033) + ได้รับงบประมาณด้านการบูรณะ ซ่อมแซมโบราณสถานร้อยละ 20 เมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่นๆ (0.365) + ความสูงของสิ่งปลูกสร้างโคจรอบโบราณสถาน (ควรสูงได้ไม่เกิน 10 เมตร) (0.254) + ระยะห่างจากโบราณสถานถึงสิ่งปลูกสร้างของท่าน (ควรตั้งอยู่ห่างกันไม่น้อยกว่า 50 เมตร) (0.042) ดังนั้น ค่าความพึงพอใจในการรู้คุณลักษณะลำดับที่ 18 = $9.500 + 0.022 + 0.370 + (-0.033) + 0.365 + 0.254 + 0.042 = 10.520$ (ตารางที่ 4.18)

ตารางที่ 4.17 ผลวิเคราะห์แบบจำลองความพึงพอใจต่อคุณลักษณะตัวชี้วัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม

คุณลักษณะ	ระดับคุณลักษณะ	ค่าอัตราประโยชน์	Std. Error
สัดส่วนค่าเข้าชม ที่นำมาพัฒนาชุมชน	ร้อยละ 20 ของค่าเข้าชม	0.035	0.177
	ร้อยละ 40 ของค่าเข้าชม	0.022	0.177
	ร้อยละ 60 ของค่าเข้าชม	-0.058	0.177
สัดส่วนชาวบ้านในชุมชนที่มีรายได้จากการท่องเที่ยว	1 ใน 4 ของชาวบ้านในชุมชน	-0.323	0.177
	ครึ่งหนึ่งของชาวบ้านในชุมชน	-0.048	0.177
	3 ใน 4 ของชาวบ้านในชุมชน	0.370	0.177
สัดส่วนชาวบ้านในชุมชนที่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยว	1 ใน 4 ของคณะกรรมการมาจากชาวบ้านในชุมชน	-0.118	0.177
	ครึ่งหนึ่งของคณะกรรมการมาจากชาวบ้านในชุมชน	0.151	0.177
	3 ใน 4 ของคณะกรรมการมาจากชาวบ้านในชุมชน	-0.033	0.177
สัดส่วนงบประมาณด้านการบูรณะซ่อมแซมโบราณสถานเปรียบเทียบกับด้านอื่นๆ	20%	0.365	0.177
	40%	-0.227	0.177
	60%	-0.138	0.177

คุณลักษณะ	ระดับคุณลักษณะ	ค่าอรรถประโยชน์	Std. Error
ความสูงของสิ่งปลูกสร้างโดยรอบโบราณสถาน (ควรสูงได้ไม่เกิน: เมตร)	15 เมตร	0.073	0.177
	12 เมตร	-0.327	0.177
	10 เมตร	0.254	0.177
ระยะห่างจากโบราณสถานถึงสิ่งปลูกสร้างของท่าน (ควรตั้งอยู่ห่างกันไม่น้อยกว่า: เมตร)	100 เมตร	0.334	0.177
	75 เมตร	-0.376	0.177
	50 เมตร	0.042	0.177
ค่าคงที่		9.500	0.125

ที่มา: การคำนวณ

ตารางที่ 4.18 ค่าความพอใจรวมของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามต่อชุดคุณลักษณะตัวชี้วัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน

การด์ คุณลักษณะ ลำดับที่	สัดส่วนค่าเข้า ชม ที่นำมา พัฒนาชุมชน	สัดส่วนชาวบ้านใน ชุมชนที่มีรายได้จาก การท่องเที่ยว	สัดส่วนชาวบ้านใน ชุมชนที่เข้าร่วมเป็น คณะกรรมการจัดการ การท่องเที่ยว	สัดส่วนงบประมาณ ด้านการบูรณะ ซ่อมแซม โบราณสถาน เปรียบเทียบกับด้าน อื่นๆ	ความสูงของสิ่ง ปลูกสร้างโดยรอบ โบราณสถาน (ควร สูงได้ไม่เกิน: เมตร)	ระยะห่างจาก โบราณสถานถึงสิ่ง ปลูกสร้างของท่าน (ควรตั้งอยู่ห่างกัน ไม่น้อยกว่า: เมตร)	ค่าความ พึงพอใจ รวม
18	40%	3 ใน 4 ของชาวบ้าน	3 ใน 4 ของชาวบ้าน	20%	10 เมตร	50 เมตร	10.520
17	20%	3 ใน 4 ของชาวบ้าน	ครึ่งหนึ่งของชาวบ้าน	40%	10 เมตร	100 เมตร	10.417
13	60%	ครึ่งหนึ่งของชาวบ้าน	3 ใน 4 ของชาวบ้าน	20%	10 เมตร	100 เมตร	10.314
10	60%	3 ใน 4 ของชาวบ้าน	ครึ่งหนึ่งของชาวบ้าน	60%	15 เมตร	50 เมตร	9.940
15	20%	1 ใน 4 ของชาวบ้าน	1 ใน 4 ของชาวบ้าน	20%	15 เมตร	100 เมตร	9.866
11	40%	3 ใน 4 ของชาวบ้าน	1 ใน 4 ของชาวบ้าน	20%	15 เมตร	75 เมตร	9.836
12	40%	ครึ่งหนึ่งของชาวบ้าน	ครึ่งหนึ่งของชาวบ้าน	40%	15 เมตร	100 เมตร	9.805
14	60%	3 ใน 4 ของชาวบ้าน	1 ใน 4 ของชาวบ้าน	60%	12 เมตร	100 เมตร	9.563
7	20%	1 ใน 4 ของชาวบ้าน	ครึ่งหนึ่งของชาวบ้าน	20%	12 เมตร	50 เมตร	9.443
9	20%	ครึ่งหนึ่งของชาวบ้าน	3 ใน 4 ของชาวบ้าน	60%	15 เมตร	50 เมตร	9.431

การวัด คุณลักษณะ ลำดับที่	สัดส่วนค่าเข้า ชม ที่นำมา พัฒนาชุมชน	สัดส่วนชาวบ้านใน ชุมชนที่มีรายได้จาก การท่องเที่ยว	สัดส่วนชาวบ้านใน ชุมชนที่เข้าร่วมเป็น คณะกรรมการจัดการ การท่องเที่ยว	สัดส่วนงบประมาณ ด้านการบูรณะ ซ่อมแซม โบราณสถาน เปรียบเทียบกับด้าน อื่นๆ	ความสูงของสิ่ง ปลูกสร้างโดยรอบ โบราณสถาน (ควร สูงได้ไม่เกิน: เมตร)	ระยะห่างจาก โบราณสถานถึงสิ่ง ปลูกสร้างของท่าน (ควรตั้งอยู่ห่างกัน ไม่น้อยกว่า: เมตร)	ค่าความ พึงพอใจ รวม
16	60%	ครึ่งหนึ่งของชาวบ้าน	ครึ่งหนึ่งของชาวบ้าน	20%	12 เมตร	75 เมตร	9.207
6	20%	ครึ่งหนึ่งของชาวบ้าน	1 ใน 4 ของชาวบ้าน	60%	10 เมตร	75 เมตร	9.109
5	40%	1 ใน 4 ของชาวบ้าน	ครึ่งหนึ่งของชาวบ้าน	60%	10 เมตร	75 เมตร	9.090
3	60%	1 ใน 4 ของชาวบ้าน	1 ใน 4 ของชาวบ้าน	40%	10 เมตร	50 เมตร	9.070
8	40%	1 ใน 4 ของชาวบ้าน	3 ใน 4 ของชาวบ้าน	60%	12 เมตร	100 เมตร	9.035
2	20%	3 ใน 4 ของชาวบ้าน	3 ใน 4 ของชาวบ้าน	40%	12 เมตร	75 เมตร	8.942
1	40%	ครึ่งหนึ่งของชาวบ้าน	1 ใน 4 ของชาวบ้าน	40%	12 เมตร	50 เมตร	8.844
4	60%	1 ใน 4 ของชาวบ้าน	3 ใน 4 ของชาวบ้าน	40%	15 เมตร	75 เมตร	8.556

ที่มา: การคำนวณ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

เวียงกุมกามเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่มีศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม ซึ่งแสดงถึงการนำทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ มาเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้เป็นการมุ่งสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ไม่อาจพิจารณาเฉพาะด้านมูลค่าทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นเพียงด้านเดียว แต่ต้องพิจารณาถึงด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมควบคู่ไปด้วย ทั้งนี้เวียงกุมกามตั้งอยู่บริเวณพื้นที่เดียวกับเขตชุมชน ดังนั้นชุมชนควรมีส่วนร่วมในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนของตน เพราะชุมชนจะทราบถึงสภาพที่แท้จริงภายในชุมชนของตนเอง และแสดงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Community Based Tourism) Butler (1999) กล่าวว่า การพัฒนาเพื่อมุ่งสู่ความยั่งยืนจะไร้ความหมาย หากปราศจากตัวชี้วัด และหากนำตัวชี้วัดความยั่งยืนจากต่างพื้นที่มาใช้ อาจทำให้เกิดความผิดพลาด เนื่องจากสภาพของสถานที่แต่ละแห่งมีเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละพื้นที่ ดังนั้นการสรรหาตัวชี้วัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ณ เวียงกุมกาม จึงได้ทำการศึกษา

ผู้วิจัยทำการสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนชาวบ้านหมู่ที่ 11 บ้านช้างค้ำ จำนวน 178 ครัวเรือน โดยการประชุมกลุ่มและแบบสอบถาม ซึ่งนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ (SPSS) ด้วยวิธีการ Conjoint Analysis ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 60.67 ของตัวแทนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด ที่มีช่วงอายุระหว่าง 51-60 ปีมากที่สุด (28.08) ซึ่งตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามเกือบทั้งหมดเป็นชาวไทยพุทธ อีกทั้งตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามถึงร้อยละ 23.03 อยู่อาศัยในหมู่บ้านมากกว่า

50 ปี ซึ่งแสดงว่า บ้านช้างค้ำแห่งนี้ เป็นหมู่บ้านที่ตั้งมาช้านาน

เมื่อสอบถามถึงเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวของเวียงกุมกาม ตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามถึงร้อยละ 70.78 กล่าวว่าคนในชุมชนควรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนเอง แต่ปรากฏว่าตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามเพียงร้อยละ 21.35 เท่านั้น ที่เคยแสดงความคิดเห็นในการบริหารจัดการท่องเที่ยว โดยหัวข้อที่ตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็น ได้แก่ การบริหารจัดการการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว การฟื้นฟูบูรณะโบราณสถาน การพัฒนาหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว ความเป็นอยู่เอกลักษณ์ของเวียงกุมกาม เป็นต้น ด้านการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวของคนในชุมชนนั้น พบว่า มีตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามเพียง 31 คนหรือร้อยละ 17.42) ที่มีรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ซึ่งถือว่าเป็นสัดส่วนที่น้อยมาก โดยมีรายได้ตั้งแต่ 400-30,000 บาท ซึ่งถือว่ามีความแตกต่างกันอย่างมาก ซึ่งผู้ที่มีรายได้สูงอาจเป็นผู้ที่มีรถม้า รถม้า ให้บริการนักท่องเที่ยว เมื่อสอบถามถึงรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีความเหมาะสมหรือไม่นั้น ตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามถึงร้อยละ 73.03 ตอบว่ามีความเหมาะสมแล้ว ส่วนอีกร้อยละ 26.97 ตอบว่าไม่มีความเหมาะสม โดยให้เหตุผลว่า เพราะมีเพียงชาวบ้านบางกลุ่มเท่านั้นที่ได้รับประโยชน์จากการจัดการการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม

การศึกษาความพึงพอใจต่อคุณลักษณะตัวชี้วัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน โดยวิธีการ Conjoint Analysis ได้ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติ Pearson's R และ Kendall's tau พบว่า ค่า Pearson's R เท่ากับ 0.893 และค่า Kendall's tau เท่ากับ 0.739 จึงกล่าวได้ว่าแบบจำลองในการศึกษาครั้งนี้ สามารถพยากรณ์ค่าความพึงพอใจที่ได้จากแบบจำลองว่ามีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม ได้ร้อยละ 89.3 และสามารถพยากรณ์การตอบสนองความพึงพอใจของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามได้ร้อยละ 73.9 ซึ่งแสดงว่าค่าที่ได้จากแบบจำลองความพึงพอใจของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับที่ดี

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาใช้ประโยชน์ในด้านการสรรหาตัวชี้วัดความยั่งยืนของเวียงกุมกามจากชาวบ้านในชุมชน ที่มีความเหมาะสมมากที่สุด ซึ่งค่าอรรถประโยชน์ในระดับคุณลักษณะต่างๆที่ได้จากการศึกษา เราสามารถนำข้อมูลมาคำนวณหาค่าความพึงพอใจรวมของแต่ละชุดคุณลักษณะ เพื่อให้ทราบถึงความพึงพอใจของตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อการคัดคุณลักษณะในแต่ละไป ว่า

ตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญต่อระดับคุณลักษณะใดมากที่สุด ซึ่งผลการวิเคราะห์ทำให้ทราบว่าตัวแทนชาวบ้านผู้ตอบแบบสอบถาม มีความพึงพอใจคุณลักษณะของการวัดคุณลักษณะลำดับที่ 18 มากที่สุด ประกอบด้วย ค่าคงที่ (9.500) + สัดส่วนค่าเข้าชมร้อยละ 40 ที่นำมาพัฒนาชุมชน (0.022) + 3 ใน 4 ของชาวบ้านในชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว (0.370) + 3 ใน 4 ของคณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยวมาจากชาวบ้านในชุมชน (-0.033) + ได้รับงบประมาณด้านการบูรณะ ซ่อมแซมโบราณสถานร้อยละ 20 เมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่นๆ (0.365) + ความสูงของสิ่งปลูกสร้างโดยรอบโบราณสถาน (ควรงสูงได้ไม่เกิน 10 เมตร) (0.254) + ระยะห่างจากโบราณสถานถึงสิ่งปลูกสร้างของท่าน (ควรงตั้งอยู่ห่างกันไม่น้อยกว่า 50 เมตร) (0.042) ดังนั้น ค่าความพึงพอใจในการวัดคุณลักษณะลำดับที่ 18 = $9.500 + 0.022 + 0.370 + (-0.033) + 0.365 + 0.254 + 0.042 = 10.520$

เมื่อเราแยกตัวชี้วัดออกเป็น 4 ด้าน คือด้านเศรษฐกิจ (สัดส่วนชาวบ้านในชุมชนที่มีรายได้จากการท่องเที่ยว) ด้านสังคม (สัดส่วนค่าเข้าชม ที่นำมาพัฒนาชุมชน และ สัดส่วนชาวบ้านในชุมชนที่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยว) ด้านวัฒนธรรม (สัดส่วนงบประมาณด้านการบูรณะ ซ่อมแซมโบราณสถาน เปรียบเทียบกับด้านอื่นๆ) และด้านสิ่งแวดล้อม (ความสูงของสิ่งปลูกสร้างโดยรอบโบราณสถาน(ควรงสูงได้ไม่เกิน: เมตร) และระยะห่างจากโบราณสถานถึงสิ่งปลูกสร้างของท่าน (ควรงตั้งอยู่ห่างกันไม่น้อยกว่า: เมตร) ทำให้เราทราบถึงตัวชี้วัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน หมู่ที่ 11 บ้านช้างค้ำ ประกอบด้วย ตัวชี้วัด 4 ด้าน 6 คุณลักษณะ ดังตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 ตัวชี้วัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ตัวชี้วัด	คุณลักษณะ
ด้านเศรษฐกิจ	3 ใน 4 ของชาวบ้านในชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว
ด้านสังคม	สัดส่วนค่าเช่าชมร้อยละ 40 ที่นำมาพัฒนาชุมชน
	3 ใน 4 ของคณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยวมาจากชาวบ้านในชุมชน
ด้านวัฒนธรรม	ได้รับงบประมาณด้านการบูรณะ ซ่อมแซม โบราณสถานร้อยละ 20 เมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่นๆ
ด้านสิ่งแวดล้อม	ความสูงของสิ่งปลูกสร้างโดยรอบโบราณสถาน ควรสูงได้ไม่เกิน 10 เมตร
	ระยะห่างจากโบราณสถานถึงสิ่งปลูกสร้างควรตั้งอยู่ห่างกันไม่น้อยกว่า 50 เมตร

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยครั้งนี้ทำการเก็บข้อมูลเฉพาะตัวแทนชาวบ้านหมู่ที่ 11 บ้านช้างค้ำ จำนวน 178 ครัวเรือนเท่านั้น ซึ่งหมู่ที่ 6 นี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของโบราณสถานเวียงกุมกาม หากการวิจัยในครั้งต่อไป ควรทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่อื่นเพิ่มเติม เพื่อความสมบูรณ์ของงานวิจัยยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2555. สถิติรายได้จากการท่องเที่ยวปี 2548-2553. จาก http://123.242.133.66/tourism/th/home/place_detail.php?id=17 [3 สิงหาคม 2555].

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2540. นโยบายและแนวทางการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ.

กฤษดา ะการ. 2531. ความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องควาง จังหวัดแพร่. การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: เชียงใหม่.

คมชัดลึกออนไลน์. 2555. เชียงใหม่คว้าอันดับ 2 World Best Award-Top 10 Cities. จาก <http://www.komchadluek.net/detail/20100721/67342/67342.html> [3 สิงหาคม 2555].

จรงค์ อินทชนด์. 2545. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวกรณีศึกษาบ้านโป่งร้อน ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง. การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: เชียงใหม่.

จตุพล ชูเกียรติจร. 2547. ความพึงพอใจต่อคุณลักษณะข่าวสารเจ้าของผู้บริโภคในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: เชียงใหม่.

จักรกฤษณ์ ถาคำดี. 2554. ความพึงพอใจของผู้บริโภคต่อคุณลักษณะเนื้อไก่สดที่จำหน่ายในร้านค้าปลีกสมัยใหม่ในจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: เชียงใหม่.

ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ. 2545. สถาปัตยกรรมในพื้นที่ประวัติศาสตร์เวียงกุมกาม: กรณีศึกษา วัดกานโถม. รายงานผลการวิจัย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: เชียงใหม่.

- ไทยรัฐออนไลน์.2555. เชียงใหม่คิดอันดับ 24 เมืองน่าท่องเที่ยวที่สุดในโลก. จาก <http://www.thairath.co.th/content/region/257568> [16 พฤศจิกายน 2555].
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2542. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: เชียงใหม่.
- ประหัด ตะคอร์มย์. 2544. แนวทางการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษา ตลาดริมน้ำตองห้วย จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาผังเมือง. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: กรุงเทพฯ.
- ปัญญา สวัสดิ์เสรี. 2539. ความคิดเห็นของประชาชนในเขตจอมทองที่มีต่อบทบาทผู้นำชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการประชาสัมพันธ์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: กรุงเทพฯ.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. 2541. สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนา. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: กรุงเทพฯ.
- พนิตดา สิงห์ครา. 2544. ศักยภาพของชุมชนบ้านห้วยฮี้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แบบโฮมสเตย์. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: เชียงใหม่.
- ไพสิฐ พาณิชย์กุล, จันทนา สุทธิจารี, และ ธนัน อนุมานราชชน. 2545. แนวทางการจัดการความขัดแย้งเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำในเขตอำนาจขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดเชียงใหม่. รายงานผลการวิจัย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: เชียงใหม่.
- ไพบุลย์ สุทธสุภา. 2542. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการส่งเสริมการเกษตรบนที่สูงของเกษตรกรชาวเขาเผ่ามูเซอ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงใหม่. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: เชียงใหม่.
- มนัส สุวรรณ. 2539. นิเวศวิทยาของมนุษย์. สำนักพิมพ์โอเคชั่นสโตร์: กรุงเทพฯ.
- มนัส สุวรรณ และคณะ. 2541. แนวทางการบริหารและจัดการ การท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบของ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล(สต.)เชียงใหม่ รายงานผลการวิจัย. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: เชียงใหม่.

วรรณพร วัฒนพานกร. 2540. นิเวศท่องเที่ยว: การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. โรงพิมพ์ทรัพย์สินศิลป์: กรุงเทพฯ.

วไลลักษณ์ กิตติสุนทรอรุณ. 2547. ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของผู้บริโภคก่อนนำชม. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: เชียงใหม่.

วีรเดช สนติกโร (วงศ์งาม). 2551. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงภูมิทัศน์ตำบลวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย: กรุงเทพฯ.

สรวิศ อ่องสกุล. 2551. เวียงกุมกาม: การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนโบราณในล้านนา. โรงพิมพ์ WITHIN DESIGN CO., LTD: เชียงใหม่.

สันติ จิยะพันธ์. 2539. ความขัดแย้งในแนวคิดระหว่างรัฐกับสังคมในเรื่องสิทธิของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต กาศวิชาการปกครอง. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: กรุงเทพฯ.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2541. การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ. บริษัทเอมีเทคคิง: กรุงเทพฯ.

สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่. ไม่ปรากฏปี. บรรยายสรุปจังหวัดเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: เชียงใหม่.

อภิวัฒน์ วีรวาสณ์. 2543. บทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้านในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว กรณีตำบลเมืองออน กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: เชียงใหม่.

อัจฉรา ปาละวันนา. 2547. ความพึงพอใจต่อคุณลักษณะของสัมเขี้ยวหวานของผู้บริโภคในจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: เชียงใหม่.

Bajaj, A. 1999. Conjoint analysis: a potential methodology for IS research. Available from: <http://nfp.cba.utulsa.edu/bajaja/MyInfo/index.html> [2012 July 20].

Butler, R.W. 1999. Sustainable Tourism – A State of the art review. *Tourism Geographies*. 1(1): 7–25.

- Choi, C. H. and E. Sirakaya, (2006). Sustainability indicators for managing community tourism. **Tourism Management**. 27: 1274-1289.
- Cohen, J.M. and N.T. Uphoff. 1977. **Rural Development Participation: Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation**. Rural Development Committee Center for International Studies. Cornell University.
- Green, P. E. and V. R. Rao. 1971. Conjoint measurement for quantifying judgmental data. **Journal of Marketing Research**. 8: 355-361.
- Green, P. E. and V. Srinivasan. 1978. Conjoint analysis in consumer research: issues and outlook. **Journal of Consumer Research**. 5: 103-123.
- Hair, J. F., R. E. Anderson, B. Tatham and W. M. Black. 1998. **Multivariate Data Analysis**. Prentice Hall: New York.
- Park, S. Y. and Jamieson, W. 2009. Developing a tourism destination monitoring system: A case of the Hawaii tourism dashboard. **Asia Pacific Journal of Tourism Research**. 14(1): 39-57.
- Shih, M. L., C. Y. Liu., B. W. Huang., S. Lin. and K. C. Peng. 2008. Conjoint analysis: A study of canned coffee in Taiwan. **International Journal of Computer Science and Network Security**. 8(8): 238-246.
- Tsaur, S. H. and Wang, C. H. 2007. The evaluation of sustainable tourism development by analytic hierarchy process and fuzzy set theory: An empirical study on the Green Island in Taiwan. **Asia Pacific Journal of Tourism Research**. 12(2): 127-145.
- W. Ngamsomsuke, T.C.Hwang and C.J. Huang, 2011. Sustainable cultural heritage tourism indicators. **Proceeding of 2011 International Conference on Social Science and Humanity**, Singapore, Feb. 26-28, 2011: 516-519.
- World Tourism Organization. 1998. **Guide for local authorities on developing sustainable tourism**. Madrid, Spain.

World Tourism Organization. 2004. **Indicators of sustainable development for tourism destination: A guidebook.** Madrid, Spain.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก. ตารางผนวกตัวชี้วัดความยั่งยืน

ตารางผนวกที่ 1 Towards a UNESCO culture and development indicators

Sustainability components		
Economic	Social	Physical
<i>Income distribution</i> - Percentage income seepage into communities - Employment and income multipliers on tourism expenditures - Changes in rate of purchase of local products, value and variety - Percentage of tourism contribution to local economy - Comparative ratio of wages in tourism sector to local average wages <i>Capital formation in communities/investment</i> - Percentage of local/foreign ownership of tourism establishments	<i>Socio-cultural fabric</i> - Retention of local customs and language - Changes in the satisfaction with heritage integrity and security <i>Cultural education</i> - Number and types of training opportunities available for heritage employees - Level of promotion of heritage tourism - Quantity and quality of heritage interpretative material <i>Local oriented Policy</i> - Incorporation and implementation of	<i>Preservation/Loss of heritage resources</i> - Level of erosion, vandalism, theft and destruction of heritage - Level of protection of sites and other heritage resources <i>Rate of ecosystem conservation</i> - Recycling rate - Formal control required for development of sites and use densities - Number of endangered species - Level of loss of vegetation <i>Assessment of environmental impact of tourism</i> - Natural environment accounting and life cycle

- Percent of revenue/ profit reinvested in community development or heritage management - Entrepreneurial opportunities for local communities <i>Demand for Heritage Products</i> - Percent of repeat visitors - Consumer spending by demographic variable	local ideas in heritage management - Presence of heritage authority or planner in local community - Level of support for conservation/development projects in local communities - Stakeholder collaboration - Availability of resident advisory boards - Level of public-private partnership	analysis - Use of renewable resources - Recycling rate - Use of environmental impact assessment - Per capita discharge of solid waste - Per capita discharge of waste water

ตารางผนวกที่ 2 Performance indicators for tourism destinations in Asia and the Pacific region countries

Sources	Indicators
Performance indicators for tourism destinations in Asia and the Pacific region countries (WTO,2002)	12 dimensions (indicators)
	Image and positioning (major tourist markets' awareness, interest, desire to visit)
	Tourism resources and attractions (natural features, attractions)
	International and domestic access (various transportation mechanisms to/ from destination)
	Natural and cultural landscape (overall architectural character of a location, e.g. design, high, usage of building)
	Preservation, protection and pollution(quality of air, water; garbage disposal and control; traffic, noise)
	Transport, utility and urban infrastructure(services at airport, railways and bus termini; system and capacity)
	Tourism facilities and services(accommodation, restaurants, entertainment business; tour services)
	Tourism institutes and strategies (existence of and state of tourism policies and agencies)
	Stakeholders cooperation (inter-ministerial coordination and the functions)
	Visitor satisfaction
	Residents' attitudes and opinions(attitudes towards tourists' behavior, degree of satisfaction with the form and scale of tourism)
Factors specific to award category (unique appeal, user friendless, sustainability)	

ตารางผนวกที่ 3 Core Indicators of Sustainable Tourism

Indicators	Specific Measures
1. Site protection	Category of site protection according to IUCN* index
2. Stress	Tourist numbers visiting site (annum/peak month)
3. Use Intensity	Intensity of use – peak period (persons/hectare)
4. Social Impact	Ratio of tourists to locals (peak period and over time)
5. Developing Control	Existence of environmental review procedure of formal controls over development of site and use densities
6. Waste Management	Percentage of sewage from site receiving treatment (additional indicators may include structural limits of other infrastructural capacity on site such as water supply)
7. Planning process	Existence of organized regional plan for tourist destination region (including tourism component)
8. Critical ecosystems	Number of rare/endangered species
9. Consumer satisfaction	Level of satisfaction by visitors (questionnaire based)
10. Local Satisfaction	Level of satisfaction by locals (questionnaire based)
11. Tourism Contribution to Local Economy	Proportion of total economic activity generated by tourism only
A. Carrying Capacity	Composite early warning measures of key factors affecting the ability of the site to support different levels of tourism
B. Site Stress	Composite measure of levels of impact on the site
C. Attractiveness	Qualitative measure of those site attributes that make it attractive to tourism and can change over time

ตารางผนวกที่ 4 Cultural Sites - Built Heritage

Issue	Indicators	Suggested Measures
Site degradation	Restoration costs	- estimated costs to maintain/restore site per annum
	Levels of pollutants affecting site	- acidity of precipitation
	Measures of behavior disruptive to site	- traffic vibration (ambient level) - number of incidents of vandalism reported
Determining tourism capacity	Use intensity	-
Lack of safety	Crime rate and type	- number and type of crimes against tourists reported**

** Maybe a function of change in level of crime or changes in level of reporting

Source: WTO (2004)

ตารางผนวกที่ 5 Indicators of sustainable development for tourism destinations: A guidebook

Sources	Indicators
Indicators of sustainable development for tourism destinations: A guidebook (WTO, 2005)	Baseline indicators ● Local satisfaction level with tourism ● Ration of tourist of locals (average & peak period/days) ● % of who believes that tourism has helped bring new services or infrastructure ● Number & capacity of social services available to the community ● Level of satisfaction by tourists ● Percentage of return visitors ● Perception of value for money ● Tourist arrivals by month or quarter ● Occupancy rates for licensed (official) accommodations by month and % of all occupancy in peak quarter or month ● % of business establishments open all year ● Number and % of tourist industry jobs which are permanent or full-year ● Number of local people employed in tourism ● Revenues generated by tourism as % of total revenues generated in the community ● Per capita consumption of energy from all resources ● % of businesses participating in energy conservation programs,

	or applying energy saving policy and techniques ● % of energy consumption from renewable resources● Water use● Water saving● % of tourism establishments with water treated to international potable standards● Frequency of water-borne illness during their stay● % of sewage from site receiving treatment● % of tourism establishments with water treated to international potable standards● Frequency of water-borne illness during their stay● % of sewage from site receiving treatment● % of tourism establishment on treatment systems

ตารางผนวกที่ 6 The development of indicators for sustainable tourism: results of a Delphi surveys of tourism researchers

Sources	Indicators
The development of indicators for sustainable tourism: results of a Delphi surveys of tourism researchers (Miller, 2001), <i>Tourism Management</i>	Environmental indicators ● Resident attitude survey on air quality ● Resident attitude survey on water quality ● Resident attitude survey on noise pollution ● Resident attitude survey on change in environmental quality ● Resident attitude survey on congestion ● Resident attitude survey on change in local culture ● Resident attitude survey on access to local amenities Employment indicators ● % locals employed in tourism resort ● Average wage of locals in tourism resort ● % of males employed in tourism resort ● Average male wage in tourism resort Financial indicators ● Amount of money leaving the tourism locality: total revenue received by the resort Customer satisfaction indicators ● Results of customer satisfaction survey Environmental impact assessment indicators ● Was an EIA conducted? ● What extent and coverage does the EIA have?

	● Will there be continuance and reappraisal of the EIA? Economic dimension ● Employment growth in tourism● Unemployment rate● Employment growth in general● Percent of income leakage from the community● Percent of foreign ownership of tourist establishments● Percent of profit /revenue reinvestment in community development● Availability of local credit to local business● Entrepreneurial opportunities for local residents

ตารางผนวกที่ 7 Sustainability indicators for managing community tourism

Sources	Indicators
Sustainability indicators for managing community tourism (Choi and Sirakaya, 2006) <i>Tourism Management</i>	Economic dimension ● Comparative ratio of wages in tourism sector to local average wage ● Local community economic stability ● Existence of an adequate fee structure(e.g. higher entrance fee for tourists and low entrance fee for locals and additional donations) ● Hotel/motel tax Social dimension ● Host community satisfaction toward tourism development ● Host community attitude toward tourism development ● Resident/non-resident ownership of homes(2ndhomes/part time residents) ● Resident involvement in tourism industry ● Change in social cohesion ● Change in family cohesion ● Percent employed in sex tourism ● Community attitude toward sex tourism ● Tourist satisfaction/attitude toward tourism development ● Degradation/erosion of natural and cultural resources ● Percent of managerial employment from local residents ● Litter/pollution (air,water,etc.) ● Crime rate

	● Public awareness toward value of tourism Cultural dimension ● Cultural sites maintenance level ● Availability of cultural site maintenance fund and resource ● Number of officially designated sites and its management ● Shift in level of pride in local cultural heritage ● Percent satisfied with cultural integrity/sense of security ● Type and amount of training given to tourism
	Ecological dimension ● Air quality index ● Number of good air quality days ● Frequency of environmental accidents related to tourism ● Continues use of environmental impact assessment ● Renewable resources used ● Recycling rate ● Type and amount of environmental education training given employee (guide) ● Stress level and loss of endangered species Political dimension ● Availability of development control policy ● Presence of tourism authority or planner in local community ● Intersectoral linkages at local/regional/national level ● Local resident participation in planning process ● Stakeholder collaboration

	● Level of cooperation among stakeholder groups● Availability of air, water pollution, waste management and policy● Tourism related master plan● Formal evaluation of implementation or/and process of sustainable tourism plan● Existence of sustainable tourism plan● Attitude of local political and NGO leaders towards development and conservation● Level of support for conservation/development projects at local level● Level of support for conservation/development projects at regional level● Availability, type and level of committee/training program● Level of support for conservation/development projects at national level● Level of support for conservation/development projects at local level● Level of support for conservation/development projects

ตารางผนวกที่ 8 The evaluation of sustainable tourism development by analytic hierarchy process and fuzzy set theory: An empirical study on the Green Island in Taiwan

Sources	Indicators
The evaluation of sustainable tourism development by analytic hierarchy process and fuzzy set theory: An empirical study on the Green Island in Taiwan (Tsaur and Wang, 2007), <i>Asia Pacific Journal of Tourism Research</i>	Completeness of ecosystems ● Vegetation cover ● Biodiversity ● Quantity of species ● Spoiled coastline Completeness of recreation related facilities ● Recreation facilities ● Accessibility Waste and pollution management ● Water pollution ● Air pollution ● Noise pollution ● Waste treatment capacity ● Recycle and reduction Supply of energy and water resource ● Supply of energy ● Supply of water resource ● Saving of water/ energy Satisfaction towards tourism development ● Tourists' satisfaction ● Residents' satisfaction

	● Level of crowd
	Travel safety
	● Frequency of accident● Frequency of criminality
	Conservation and promotion of local culture
	● Cultural conservation● Tourists' participation
	Economic effects
	● Importance of tourism● Earning from tourism
	Increase of employment opportunities
	● Number of employment● Percent of employment

ภาคผนวก ข. แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย

การสรรหาตัวชี้วัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

กรณีเวียงกุมกาม จังหวัดเชียงใหม่

ส่วนที่ 1:

1. เพศ 1. ชาย 0. หญิง
2. อายุ _____ ปี
3. ศาสนา 1. พุทธ 2. คริสต์
 3. อิสลาม 4. อื่นๆ โปรดระบุ _____
4. สถานภาพ 1. โสด 2. สมรส
 3. อื่นๆ โปรดระบุ _____
5. สถานะในครัวเรือน 1. เจ้าบ้าน 2. ผู้อาศัย
6. สถานะในชุมชน 1. เจ้าหน้าที่หน่วยงานท้องถิ่น 2. ลูกบ้าน
7. ระดับการศึกษา 1. ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า 4. ปริญญาตรี
 2. มัธยมศึกษา 5. ปริญญาโทหรือสูงกว่า
 3. ปวช./ปวส./อาชีวศึกษา
8. อาชีพ 1. นักเรียน / นักศึกษา 2. ธุรกิจส่วนตัว
 3. นักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ 4. เกษตรกร
 5. แม่บ้าน 6. รับจ้างทั่วไป
 7. ทหาร / ตำรวจ 8.ว่างงาน
9. รายได้ทั้งหมดในครัวเรือนก่อนหักภาษี
 1. ต่ำกว่า 10,000 บาท 2. 10,001-20,000 บาท
 3. 20,001-30,000 บาท 4. 31,001-40,000 บาท
 5. 41,001-50,000 บาท 6. มากกว่า 50,000 บาท
10. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ ณ หมู่ที่ 11 บ้านช้างค้ำ _____ ปี

ส่วนที่ 2:

1. ท่านทราบหรือไม่ว่า ชาวบ้านในชุมชน ควรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง

1. ทราบ 2. ไม่ทราบ

2. ท่านเคยมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของเวียงกุมกามหรือไม่

1. เคยเรื่อง..... 2. ไม่เคย

3. ครอบครัวของท่านมีรายได้จากการเปิดให้เวียงกุมกาม เป็นสถานที่ท่องเที่ยว หรือไม่ (เช่น นำเที่ยวขายของที่ระลึก นวดแผนไทย บริการอื่นๆ)

1. มีรายได้ จำนวน.....ต่อเดือน 2. ไม่มีรายได้

4. ท่านทราบหรือไม่ว่า คนในชุมชนของท่าน ได้เข้าเป็นคณะกรรมการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

1. ทราบ จำนวน.....คน 2. ไม่ทราบ

5. งบประมาณในการบูรณะซ่อมแซม โบราณสถานเวียงกุมกาม ได้รับมาจากแหล่งใด

- 1..... จำนวนบาท/ปี
 2..... จำนวนบาท/ปี
 3..... จำนวนบาท/ปี
 4..... จำนวนบาท/ปี

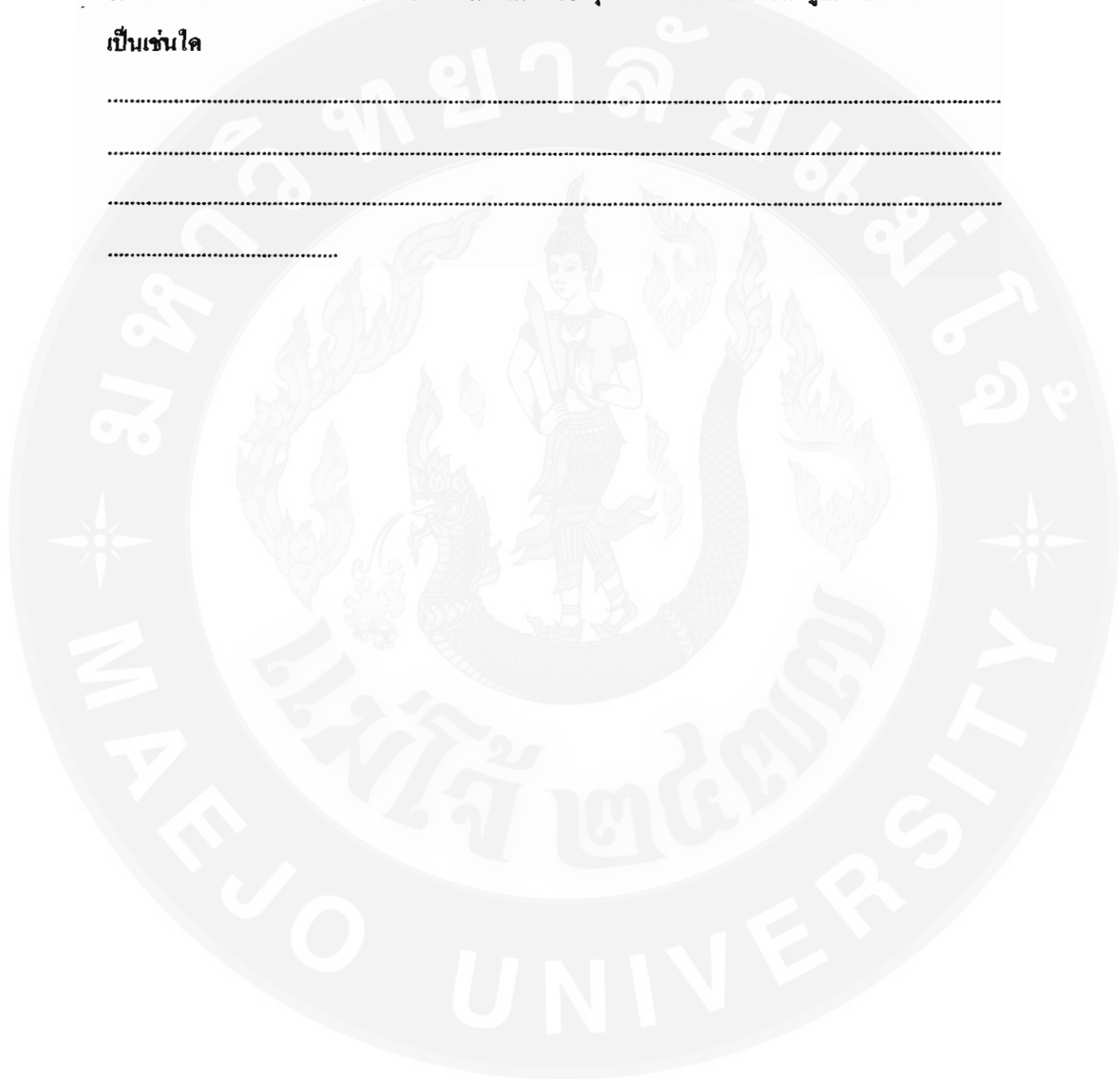
6. หน่วยงานใดเป็นผู้ดูแล บริหารจัดการ โบราณสถานเวียงกุมกาม

- 1.....
 2.....
 3.....
 4.....

7. ท่านคิดว่า รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกามในปัจจุบัน มีความเหมาะสมกับชุมชนหรือไม่

1. เหมาะสม เพราะ.....
 2. ไม่เหมาะสม เพราะ.....

8. ท่านคิดว่า หากต้องการให้การจัดการท่องเที่ยวเวียงกุมกาม เกิดความยั่งยืน รูปแบบการจัดการควรเป็นเช่นใด

การคัดคุณ ลักษณะ ลำดับที่	สัดส่วนค่าเข้าชม ที่นำมาพัฒนา ชุมชน	สัดส่วนคนในชุมชนที่มีรายได้ จากการท่องเที่ยว	สัดส่วนคนในชุมชนที่เข้าร่วม เป็นคณะกรรมการจัดการการ ท่องเที่ยว	สัดส่วนงบประมาณด้านการ บูรณะซ่อมแซม โบราณสถาน เปรียบเทียบ กับด้านอื่นๆ	ความสูงของสิ่งปลูก สร้างโดยรอบ โบราณสถาน (ควรสูงได้ ไม่เกิน: เมตร)	ระยะห่างจากโบราณสถาน ถึงสิ่งปลูกสร้างของท่าน (ควรตั้งอยู่ห่างกันไม่น้อย กว่า: เมตร)
	20%	1 ใน 4 ของคนในชุมชน	1 ใน 4 ของคณะกรรมการ	20%	15 เมตร	100 เมตร
	20%	1 ใน 4 ของคนในชุมชน	ครึ่งหนึ่งของคณะกรรมการ	20%	12 เมตร	50 เมตร
	20%	ครึ่งหนึ่งของคนในชุมชน	1 ใน 4 ของคณะกรรมการ	60%	10 เมตร	75 เมตร
	20%	ครึ่งหนึ่งของคนในชุมชน	3 ใน 4 ของคณะกรรมการ	60%	15 เมตร	50 เมตร
	20%	3 ใน 4 ของคนในชุมชน	ครึ่งหนึ่งของคณะกรรมการ	40%	10 เมตร	100 เมตร
	20%	3 ใน 4 ของคนในชุมชน	3 ใน 4 ของคณะกรรมการ	40%	12 เมตร	75 เมตร
	40%	1 ใน 4 ของคนในชุมชน	ครึ่งหนึ่งของคณะกรรมการ	60%	10 เมตร	75 เมตร
	40%	1 ใน 4 ของคนในชุมชน	3 ใน 4 ของคณะกรรมการ	60%	12 เมตร	100 เมตร
	40%	ครึ่งหนึ่งของคนในชุมชน	1 ใน 4 ของคณะกรรมการ	40%	12 เมตร	50 เมตร
	40%	ครึ่งหนึ่งของคนในชุมชน	ครึ่งหนึ่งของคณะกรรมการ	40%	15 เมตร	100 เมตร
	40%	3 ใน 4 ของคนในชุมชน	1 ใน 4 ของคณะกรรมการ	20%	15 เมตร	75 เมตร
	40%	3 ใน 4 ของคนในชุมชน	3 ใน 4 ของคณะกรรมการ	20%	10 เมตร	50 เมตร
	60%	1 ใน 4 ของคนในชุมชน	1 ใน 4 ของคณะกรรมการ	40%	10 เมตร	50 เมตร
	60%	1 ใน 4 ของคนในชุมชน	3 ใน 4 ของคณะกรรมการ	40%	15 เมตร	75 เมตร
	60%	ครึ่งหนึ่งของคนในชุมชน	ครึ่งหนึ่งของคณะกรรมการ	20%	12 เมตร	75 เมตร
	60%	ครึ่งหนึ่งของคนในชุมชน	3 ใน 4 ของคณะกรรมการ	20%	10 เมตร	100 เมตร
	60%	3 ใน 4 ของคนในชุมชน	ครึ่งหนึ่งของคณะกรรมการ	60%	15 เมตร	50 เมตร
	60%	3 ใน 4 ของคนในชุมชน	1 ใน 4 ของคณะกรรมการ	60%	12 เมตร	100 เมตร

ภาคผนวก ก. ภาพประกอบการวิจัย

ภาพที่ 2 ประชุมกลุ่มตัวแทนชาวบ้าน

ภาพที่ 3 ประชุมกลุ่มตัวแทนชาวบ้าน

ภาพที่ 4 ประชุมกลุ่มตัวแทนชาวบ้าน